

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide

Nukketeatteri

2017

Ilmari Säävälä

PEILINAAMIOMENETELMÄ

– kehittämäni naamiomenetelmän kuvaus ja
kysymyksiä

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävän taiteen koulutus

2017 | 33 s.

Ilmari Säävälä

PEILINAAMIOMENETELMÄ

- kehittämäni naamiomenetelmän kuvaus ja kysymyksiä

Opinnäytetyössäni yritän ymmärtää erään ohjaamani teatteriesityksen harjoituksissa tapahtunutta jäljittelemiseen liittyvää ilmiötä.

Ilmiö tuli esiin erään harjoitteen myötä, kehittäessämme naamiomenetelmää, jota sovitimme osaksi kyseistä teatteriesitystä. Olen poiminut eri tieteenaloilta lainauksia aiheista, joita vasten heijastan naamiomenetelmän nostattamia kysymyksiä.

Osioiden myötä aiheen käsittelemisen taustalla oleva väitteeni terävöityi: Väitän, että harjoitteessa tapahtunut ilmiö liittyy siihen, että katsoja odottaa näkevänsä näyttelijässä peilikuvansa: Koska näyttelijä ei tarjoa heijastuspintaa peilaukselle, katsojan omakuva hajoaa.

ASIASANAT:

Teatteri, Naamioatteri, Sanaton viestintä.

Ilmari Säävälä

MIRROR-MASK -METHOD

- Description and questions of the method I developed

In my thesis, I try to understand a phenomenon related to imitation. The phenomenon occurred with one of the exercises during the rehearsals, as the mirror-mask -method was being developed. The mask-method was to be part of a theater-play I directed. During the thesis, I reflect the questions which the method brought up on various references.

As the text proceeds my argument sharpens: I claim that the phenomenon in question is related to the spectator's expectation of seeing the actor as a mirror image: As the actor does not provide the surface for reflection, the spectator's self-image breaks down.

KEYWORDS:

Theater, Mask-theater, non-verbal communication.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO

2. ILMIÖ JA SIIHEN JOHTANEEN HARJOITTEEN KUVAUS 6

3. ELÄIMET PEILISSÄ 7

3.1. Yhteinen heijastus?

3.2. Itsetietoisuuden määritelmästä

3.3. Peilikuvaan liittyvän itsetietoisuuden suhde menetelmään

4. PARVIÄLY JA JOUKKOJEN VIISAUS 10

4.1. Surowieckin kehämylly

4.2. Parvikäyttäytymisen suhteesta naamiomenetelmään

4.3. Hieman tarkemmin menetelmästä

5. JÄLJITTELY VARHAISSÄSSÄ JA AMODAAALINEN HAVAITSEMINEN 14

5.1. Jäljittelystä varhaisiässä

5.2. Amodaalisesta ja modaalisesta havaitsemisesta

5.3. Varhaisiän jäljittelyn ja amodaalisen havaitsemisen suhde naamiomenetelmään

6. PEILIKUVAN TUNNISTAMISEEN LIITTYVÄT HARHALUULOT 19

6.1. Kuvausta naamiomenetelmästä

6.2. Mikä saa katsojan katselemaan esiintyjää kuin peiliä?

6.3. Kuinka tuttu käsitys peilikuvasta voi muuttua?

6.4. Hypnoosikokeesta ja näyttämövertauksesta

7. PUOLUSTELU VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.2

LÄHTEET VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.3

1. JOHDANTO

Opinnäytetyössäni pohdin erään ohjaamani teatteriesityksen harjoituksissa kehittämäni naamiomenetelmää. Naamiomenetelmässä näyttelijä eläytyy katsojaansa kuin katsoisi itseään peilistä, kuitenkin saamatta heijastuksessaan odotettua vaikutusta aikaiseksi. Opinnäytetyössäni käsittelen myös eräänä harjoituskertana tapahtunutta erikoista ilmiötä, jossa toinen näyttelijöistä näytti ikään kuin menettävän henkilöllisyytensä. Kyseinen harjoite ja sen synnyttämät kokemukset kuvaillaan tarkemmin ensimmäisessä luvussa. Menetelmää kuvataan laajemmin myös myöhemmissä luvuissa.

Vaikka naamiomenetelmän tarkoitus olikin kytkeä näyttelijät erikoiseen vaikutussuhteeseen yleisönsä kanssa, oli eräiden harjoitusten aikana katsojan sijassa olleen näyttelijän esiin tuoma ilmiö odottamaton. Koko harjoitusprosessin ajan suhtauduin kyseisen ilmiöön jokseenkin maagisena asiana. Esitysten loputtua paneuduin kuitenkin etsimään sille selitystä. Etsin tietoa asiasta siinä uskossa, että jos olisin ymmärtänyt ilmiön luonnetta syvällisemmin, koko menetelmä olisi saatu toimimaan paremmin. Tämä kirjoitus on siis syntynyt eräänlaisesta velantunteesta harjoitusprosessissa olleita näyttelijöitä kohtaan. Toivon, että olisin voinut selvittää tätä asiaa yhtä laajasti silloin kun se oli ajankohtaista.

Pohdintojani innoittaa aavistus siitä, että ihminen ei yleensä oivalla toista ihmistä itsestään erillisenä olentona. Naamiomenetelmän harjoitteessa tapahtunut ilmiö osoittaa mielestäni aavistukseni todeksi. Vertailen ilmiötä sellaisiin lähteisiin jotka tarjoavat asiaan erilaisia lähestymistapoja. Käyttämieni lähteistä valtaosa on edustettuna otteissa, jotka olen sijoittanut lukujen alkuun, jotta lähteiden sisältämät aiheet olisivat selkeästi tarjolla ja lukijan tulkinnalle avoimena. Heijastamalla ilmiötä lähteiden tarjoamiin ajatusmalleihin, kokeilen aavistukseni todenperäisyyttä ja yritän selkeyttää sitä väittämäksi. Lähestyn mainittua ilmiötä sekä naamiomenetelmää vapaasti pohdiskellen, yrittäen luoda mahdollisimman laajan taustan aiheelleni. Pidän kokonaiskuvan mahdollisimman avoimena loppuun asti kyetäkseen luomaan lähteiden tarjoamista näkökulmista vakuuttavan perustelun väitteelleni.

2. ODOTTAMATON ILMIÖ JA SIIHEN JOHTANEEN HARJOITTEEN KUVAUS

Näyttelijät istuvat vastakkain, alle metrin päässä toisistaan. Kummallakin näyttelijöistä on oma tehtävänsä: ensimmäinen on neutraali todistaja joka seuraa tapahtuman kulkua, noudattaen vain luontaisesti esiin nousevia mielihalujaan, tavallisen, sovinnaisen käyttäytymisen rajoissa. Toisen näyttelijän tehtävänä on ottaa kumppaninsa kasvot omakseen erityisen kuvitelman kautta: hän asettaa näkemänsä kasvot omiensa päälle siten, että uudet kasvot muodostavat naamion. Hän katselee kumppaninsa kasvoja kuin peilikuvaa omasta naamiostaan. Sitten hän yrittää liikuttaa toisen kasvoja oman tahtonsa varaisesti. Ensimmäinen, todistajan asemassa oleva näyttelijä ei väkisin yritä pitää itseään peruslukemilla, mutta ei myöskään lähteä leikkiin kokonaan toisen ehdoilla. Luonnollisen eläytymisen myötä hänenkin kasvonsa elävät silti jonkin verran. Välttääkseen kasvojen sumenemisilmiötä (strange-face-illusion), toinen, ilmeilevä näyttelijä liikuttaa katsettaan kumppaninsa keholla (Giovanni B. Caputo. 2012). Katse on vapaa, kuten se tavallisesti on eloisassa, estottomassa kohtaamisessa.

Kasvojen omaksumiseen liittyvän kuvitelman lisäksi, on toisella näyttelijällä asia, jota hän tahtoo viestittää: hän yrittää saada naamionsa ilmaisemaan tuntemusta joka liittyy johonkin hänen salassa pitämäänsä asiaan. Asia on jokin, valitun aineksen ominaisuus ja salainen vain sikäli, ettei sitä ilmaista käsitteellisesti. (Itse esityksessä, epäkäsitteellisesti ilmaistavat asiat, joita näyttelijä viesti yleisölle menetelmän avulla, olivat sidoksissa esityksen sisältöön.) Tässä esimerkkitapauksessa aines on silmäripset, ja ominaisuutena niiden taipuisuus.

Menetelmän tarkentamiseksi on huomautettava, että teimme muitakin harjoitteita naamiomenetelmän löytämiseksi. Harjoittelimme lopulta koko kehon naamioimista samaa menetelmää seuraten.

Tässä, kuvailemassani harjoitteessa toinen näyttelijä pyrkii siis vääntämään ensimmäisen kasvot sellaiseen ilmeeseen joka voisi kuvastaa ajatusta silmäripsien taipuisuudesta. Näyttelijän pyrkimys liikuttaa lihaksia, joihin ei löydy yhteyttä, antaa hänen kasvoilleen naamiota muistuttavia ominaisuuksia. Toisen tuottaessa omituisia, vaikeasti tulkittavia ilmeitä, ensimmäinen näyttää ajautuvan erikoiseen kokemisen tilaan: on kuin hän olisi jäämässä kokemuksensa vangiksi ja menettämässä tietoisuuttaan ympäristöstä. Näen hänen päänsä tienoilla kuin värinää ja lyhyitä, sähköisiä purkauksia.

Keskeytettyäni noin kymmenen minuuttia kestäneen harjoitteen, näyttelijät vaikuttivat omituisilta. Kumpikaan ei oikein näyttänyt tutulta itseltään. Etenkin ensimmäisen, harjoitteessa todistajana olleen näyttelijän kasvot vaikuttivat jotenkin tyhjiltä. Oli kuin tutut piirteet, joiden avulla olin tottunut tunnistamaan hänen henkilöllisyytensä, olisivat sumentuneet.

Näyttelijän toipuessa sain muutaman hetken ajan tarkastella tuttua henkilöä sellaisessa tilassa, jossa hän oli ikään kuin pudottanut kasvonsa. En kuitenkaan kokenut havaitsevani mitään totuudenmukaisempaa tai aidompaa tuttujen kasvojen alta. Paremminkin kasvot näyttivät pilvimäisiltä, tarkentumattomilta; kasvoilta jotka kuuluvat ihmiselle joka on hämmentynyt unohdettuaan henkilöllisyytensä. Näyttelijät kuvailivat kokemustaan sanoin: "se oli niin kuin olisi ollut hapoissa."

3. ELÄIMET PEILISSÄ

Jens B. Asendorpf:in määritelmää itsetietoisuudesta suhteessa peilikuvan tunnistamiseen

Asendorfin mukaan itsetietoisuus edellyttää kykyä luoda toissijainen edustaja itsestä, koska tiedon lähteenä itse hahmottuu toissijaiseen asemaan. Asendorpf:in näkemyksessä itsen toissijainen edustaja ei kuitenkaan perustu suoraan havaintoon, vaan paremminkin sellaiseen mielikuvaan itsestä, jolla voidaan leikitellä. Näin ollen sellainen peilikuvan tunnistamisen taito, joka edellyttää peilikuvan (jonka A. katsoo itsen ensisijaiseksi edustajaksi) ja itsen yhdistämistä samaksi, osoittaa Asendorpf:in mukaan myös kykyä toissijaisen itsen edustajan luomiseen. (Asendorpf 1996, 313. Oma suomennos.)

Peilikoe

Peilikoe (mirror self-recognition test tai MSR) on psykologi Gordon Gallup Juniorin kehittämä menetelmä, jonka avulla määritellään eläinten kykyä tunnistaa itsensä peilikuvasta. Perinteisessä MSR-kokeessa eläin nukutetaan ja merkitään sitten tarralla tai maalilla sellaiseen kehon kohtaan joka ei tavallisesti ole näkyvillä eläimelle itselleen. Jos eläin herättyään tutkii peilin kautta näkyvää merkkiä, pidetään tätä osoituksena siitä, että eläin hahmottaa peilikuvassa näkemänsä hahmon heijastuksena omasta kehostaan. Vain harvat lajeista ovat läpäisseet MSR-kokeen. (Wikipedia 2017. Oma suomennos)

3.1. Yhteinen heijastus?

Uskon, että kuvailemassani naamiomenetelmässä tapahtuu jotakin sellaista, joka tavallisesti pysyy salassa ihmistenvälisissä kohtaamisissa. Oman heijastuman etsiminen toisesta henkilöstä lienee tuttua jokaiselle, mutta tuttuudestaan huolimatta asia vaikuttaa olevan kohtaamistilanteessa yhteisten käsitteiden tavoittamattomissa.

Jäljittelyn tapa, jota näyttelijä käyttää menetelmässä herättää ajatuksia peilikuvan tunnistamisesta: missä suhteessa peilikuvan oivalletaan olevan omaa heijastusta ja toisaalta, missä suhteessa toista henkilöä katsotaan kuin peilikuvaa?

Peilikuvaan suhtaudutaan kuin toiseen olentoon

Tässä luvussa pohdiskelen, kuinka ihminen yleensä, verrattuna toisiin eläimiin suhtautuu peilikuvaansa. Kyseenalaistamalla eläimiä varten suunnitellun kokeen lähtökohtia, yritän viedä huomiota siihen, kuinka kokeen luonne heijastaa suunnittelijansa maailmankatsomusta. Kohtelemalla ihmistä yhtenä testiin osallistuvana eläimenä, yritän osoittaa, että ihmiselle lajityypillisesti tunnistettava tapa suhtautua peilikuvaan on ristiriitaisessa suhteessa alussa lainaamaani määritelmään itsetietoisuudesta. Väitän, että ihmiselle tyypillisessä suhtautumistavassa ensisijainen itsen edustaja nähdään peilistä katsomassa toissijaista itsen

edustajaa. (Asendorpf 1996, 313.) Toisin sanoen, koska peilikuva koetaan ensisijaiseksi itsen edustajaksi, siihen suhtaudutaan oikeastaan kuin toiseen olentoon.

Tunnistanko peilikuvasta ihmisen?

Onko asia täysin tulkinnanvarainen: Tuottavatko tahratetit kielteisiä tuloksia, koska ihmisen näkökulmasta voidaan tulkita vain tiettyjen lajien eleitä? Tapa jolla peilikuvaa käytetään itsensä tiedostamisen vertailussa eri lajeilla, aiheuttaa uteliaisuutta siitä, kuinka ihminen käyttäytyy jokapäiväisessä testissä. Oman peilikuvan tarkastelemiseen käytetään runsaammin aikaa kuin luulisi kestävän moitteettoman siisteyden varmistamisessa. On kuin peilistä yritettäisiin löytää sellaista asiaa, joka ei paljastu pelkällä vilkaisulla. Peilin edessä käytetty tuokio vaikuttaa tunteisiin arvaamattomalla tavalla: kuvajaisen luota lähdetään jollakin tavalla muuttuneena, kuin uuden näkemyksen kanssa.

”MSR” -kokeessa mitattavan hahmottamiskyvyn ohella, inhimillinen käyttäytyminen osoittaa niin merkittäviä puolia, että on kysyttävä, läpäiseekö ihminen koetta sittenkään. Vaikka omaan kehoon lisätty tahra varmasti tulisi huomatuksi, on kyseenalaista, käsitetäänkö omakuvaa sittenkään heijastumaksi. Peilin edessä ei ainakaan käyttäydytä tavalla jota voisi odottaa psykologisen testin laatijan taholta.

Ihmiselle tyyppillisessä, heijastuksen tai omakuvan, kokemisessa: ollaan yhtäältä ”paljaan totuuden” edessä, toisaalta kuvaa verrataan siihen, kuinka oma itse koetaan. Objektiivista totuutta ja näkemystä omasta olemuksesta ei kuitenkaan voida kokemisen tasolla erottaa toisistaan. Totuus ulkonäöstä yhdistetään kokemukseen itsestä.

Arvostellakseni testin perusteita, itsensä tunnistaminen tuskin merkitsee toisille olennoille samanlaista elämystä kuin ihmiselle: Heijastus saattaisi tulla ohitetuksi esimerkiksi samanlaisin perustein kuin ihminen jättää varjonsa huomioimatta.

Miksi peilikuvasta pitäisikään kiinnostua? Heijastus saattaisi olla jopa tympääntymisen aihe: eihän se tee mitään yllättävää. Oman havaintoni mukaan vain pysytellessään liikkumattomana saattaa kissa jäädä väijymään itseään, mutta lumousta kestää vain niin kauan kuin liikkumattomuuttakin. Kerran väijytyään sitä, kissa harvoin kiinnostuu kuvajaisestaan uudelleen. Ihmisen kohdalla lumoutuminen tuntuu olevan jatkuvaa: aivan kuin ei saavutettaisi lopullista oivallusta tai varmistumista siitä, että peilikuva todella olisi saman kehon heijastumaa.

3.2. Itsetietoisuuden määritelmästä

Soveltuvatko itsetietoisuudelle asetetut määritelmät ihmiseen itseensä? Huomioideni mukaan en hahmota heijastustani katsellessa peilaustilanteen asetelman kaksinaista ulottuvuutta, vaan jossain määrin luulen peilikuvan hahmoa omaksi itsekseni, tai itseni henkilöitymäksi (secondary representation) (Asendorpf 1996, 313). En hahmota peilikuvaa täysin itseäni vastaavana, mutta en pidä sitä myöskään vieraana. Sen mikä peilikuvassa ei tule täysin tunnistetuksi, hyväksyn kuin toisen henkilön ominaisuutena.

Kuinka hyväksyä kylmä hajuton hahmo itsen edustajaksi?

Ehkäpä aineettoman peilikuvan olemus on laadultaan niin samankaltainen kuin muistikuvat toisista henkilöistä, että se jollakin tasolla kelpuutetaan samaan sarjaan muistojen kanssa. Jos peilikuva muistuttaa vailla aistinvaraista yhteyttä luotua kuvitelmaa, sen viehätystä voisi pitää yllä eräänlainen vaikutelma ajatuksen katkeamattomuudesta. Mielen luomana kuvajaisena se olisi poikkeuksellisen kestävä: kuin unelma, (tai painajainen) joka ei haihdukaan omia aikojaan. Ehkäpä katselija viihtyy peilin kanssa siksi koska päihtyy kuvittelukykynsä luulotellusta tehostumisesta, itse aiheutetuksi koetun heijastuksen jatkaessa olemassaoloon vaivatta, kuin omalla voimallaan. Ehkä peilin katselijasta tuntuu, kuin hänen henkilökohtainen luomiskykynsä olisi tehostunut niin, että unelmat saisivat oman elämänsä. Kuin maailma olisi kerrankin kuvitelmien mukainen! Tosin, kokemuksen peilikuvan hahmosta itsen edustajana on laajemmin aistien tasolla jäätävä vajaaksi, ja peiliolennon elollisuus vaille lopullista varmistumista.

Onko toisen peilaamisessa jotakin salakähmäistä?

Voisin kuvitella, että eräiden eläinten peiliä kohtaan osoittama välinpitämättömyys johtuu siitä, että niiden kokemus toisen olennon kohtaamisesta ei muistuta peilin kanssa tavoitettavaa kokemusta. Jos, sitä vastoin, peilaaminen on olennaisessa osassa ihmisten välisessä kohtaamisessa, miksi sen ajattelemisen tuntuu jotenkin salakähmäiseltä? Olisiko tämä asia jätettävä huomiotta epäolennaisena ilmiönä? Kyseisen ilmiön tiedostaminen saattaisi todellakin tehdä elämästä vaikeampaa.

Vaikka ihmiset näyttävät kohdatessaan tietyllä tavalla peilailevan toisiaan; vaikka kokemus näyttää kuuluvan tavanomaiseen käyttäytymiseen, on asia tuntuinaan oudolta, jos se tehdään tietoisesti. Todella luvattoman tuntuiseksi kokemus muuttuu, kun tahallaan kuvitellaan vieraan henkilön olevan kuin oma peilikuva, ja sitten pyritään liikuttamaan häntä kuin omaa kehoa.

3.3. Peilikuvaan liittyvän itsetietoisuuden suhde menetelmään

Uskon, että kuvailemassani naamiomenetelmän harjoitteessa tapahtunut lumoutuminen liittyy olennaisesti saman tyyppiseen kokemukseen jonka peilikuvan katseleminen (ainakin ihmisellä) yleensä aiheuttaa. Huomasimme harjoituksissa, että lumouksen ylläpitämiseksi, on elehdinnän tempon oltava jotenkin sitkeää, tai tarpeeksi hidasta, jotta katsoja ikään kuin saisi mahdollisuuden ennakoida esiintyjän liikkeitä.

Kyse on jonkinlaisesta tunnistamisesta: näyttelijä yrittää tunnistaa itseään katsojasta kuten peilistä tunnistetaan omaa kuvajaista. Väitän, että yritys tuottaa tulosta, koska peilikuvaan yleensäkin suhtaudutaan kuin toiseen olentoon. Sen tuloksena, että kohtaamiseen tuodaan kuvailemaani jäljittelyä, joka tavallisesti säilyy ikään kuin näkymättömänä itsetietoisuutta ylläpitävänä rakenteena, katsoja joutuu tavallaan kohtaamaan eloon heränneen peilikuvansa.

4. PARVIÄLY JA JOUKKOJEN VIISAUS

James Surowiecki kertoo Joukkojen Viisaus -teoksessaan luonnontieteilijä William Beebe:n nähneen outoja Guyanan viidakossa 1900-luvun alkupuolella: Marabunta-muurahaiset olivat muodostaneet kulkueen, joka liikkui valtavan kehän muodossa. Kehä oli ollut ympäröimältään 360 metriä. Kehän kiertämiseen yksittäiseltä muurahaiselta oli kestänyt kaksi ja puoli tuntia. Muurahaiset olivat kulkeneet kehää kahden päivän ajan, kunnes useimmat niistä olivat menehtyneet.

Surowiecki kertoo Beebe:n nähneen muodostelman jota biologit kutsuvat ”kehämyllyksi”. Surowieckin mukaan tällainen muodostelma syntyy, kun Marabunta-muurahaiset ovat eksyneet yhdyskunnastaan. ”Eksyttyään ne noudattavat yksinkertaista sääntöä: seuraa edellistä muurahaista. Tuloksena on kehämylly, joka yleensä hajoaa kesken kaiken vain, jos muutama muurahaisista sattumalta kulkeutuu sivuun ymmyrkäseltä radaltaan.” (Surowiecki 2005, 40. Oma suomennos.)

Tässä luvussa yritän löytää yksilönvapauden ja parvessa toimimisen välille suhdetta, joka selittäisi jotakin naamiomenetelmän aiheuttamista kokemuksista.

Uskon, että tutkimalla eräitä parvikäyttäytymisen kysymyksiä voivat naamiomenetelmän myötä saatujen kokemusten merkitykset avautua. Näkemykseni mukaan menetelmän kautta saavutaan sellaisen kohtaamisen alaisiksi, jossa eräät yksilöllisyyden ja vapauden väliset suhteet on kyseenalaistettava. Kyetäkseen kommunikoidaan näyttelijän tarjoamalla tavalla on katsojan hylättävä yksilönvapauden edellyttämä, etäännytetty näkökulmansa ja tulkittava näyttelijää niin kuin esimerkiksi linnut tulkitsevat toisiaan lentäessään parvessa.

4.1. Surowieckin kehämylly

James Surowiecki ottaa *Wisdom of the crowds* -teoksensa kolmannessa, (muun muassa jäljittelyä käsittelevässä) luvussa lähtökohdaksi sen, että ihmisellä, erotuksena muurahaisesta on eräs kyky, jonka avulla voimme välttää kehämyllyn muodostumisen. Ihminen nimittäin kykenee nousemaan laumansa ylle, ja korkeammasta näkökulmasta havaitsemaan vahingollisen toiminnan kaavan.

Viedessään ajatusta pidemmälle Surowiecki tulee määritelleeksi tällaisen irrottautumisen, etäänntymisen kyvyn, yksilöllisen vapauden perustaksi. Tällaisen vapauden ehtona on kuitenkin taito tunnistaa oma henkilökohtainen näkemys toisista.

Surowieckin mukaan ihmisjoukon viisaus osoittautuu ryhmän ehdoista vapaiden yksilöiden yhteenlasketuissa näkemyksissä. Onhan muissa yhteyksissä osoitettu, että tilastollisesti katsoen suurempi joukko on oikeassa, kun esimerkiksi arvataan ratkaisua johonkin asetettuun ongelmaan (Galton 1907, Surowieckin 2005, Introduction (page XII) mukaan). Toisin sanoen yksilön voi olettaa erehtyvän helpommin kuin joukko ihmisiä, kunhan mielipiteet saadaan ilmaista vapaasti. Mielipiteen vapaus tulee määriteltyä *Wisdom of the crowds:sa* siten, että ihmisjoukon jäsenet eivät ole päässeet hallitsemaan toistensa mielipiteitä.

Surowieckin esityksessä on merkillinen ristiriita: Ollakseen viisaita ihmisjoukon olisi varmistettava yksilöiden vapaa tahto ja kuitenkin olisi jokaisen uskottava, että enemmistö on oikeassa. Tämä ristiriita innostaa minua muodostamaan aiheesta omia johtopäätöksiäni.

Lintuparven mukana lentäminen

Korkeampi näkökulma, kaavan havaitseminen ei siis oikeastaan näytäkään antavan viisautta yksilölle lauman sisällä. Vaikka näkisimme tilastojen puitteissa, että joukko ihmisiä voi olla yksilöä älykkäämpiä, se ei tuo joukon yksilöille taitoa viisaampiin päätöksiin.

Vaikka esimerkiksi muurahaisten parviällyn toiminta on mallinnettavissa ja siis helposti havaittavien sääntöjen mukaista, ei mallinnus kuitenkaan vastaa niitä kykyjä joiden avulla yksilö voi toimia parviällyn puitteissa. Katutasolla, ihmisparven yksilöt vaativat ulkopuolelta ohjattua hallintaa toimiakseen viisaasti. Tarvitaan korkeampi, etäisempi näkökulma toimintakaavan havaitsemiseen, mutta sitten ollaankin jo liian etäällä, jotta yksilöllisiä arvoja voitaisiin kunnioittaa.

Kuinka siis ihmisjoukkojen viisautta on toteutumassa? Kukaan ei usko, että enemmistö olisi oikeassa, eikä kukaan voi olla vaikuttumatta toisten mielipiteistä. Systeemi näyttää silti pitävän itseään yllä: viisauden puutteesta huolimatta ihmiset kantavat kortensa kekoon.

Ihmisten vertaaminen muurahaisiin tosiaankin tuntuu ensi alkuun osuvalta, mutta asiaan syvemmin paneutuminen herättää kielteisiä tunteita. Inhimilliseen, vapaaseen tahtoon tunnutaan yleisesti suhtauduttavan kuin vastakkaisena asiana parviällylle. Kykyinä ne käsitetään toisensa kumoaviksi. Ihmisen parviäly on aihe, joka tuo esiin huolen yksilön oikeuksista. Jo aiheita avatessa tullaan äkkiarvaamatta kuulostaneeksi vapauden vihollisilta.

Eikö parven toimintaa etäämmältä katsellessa silti koetakin kaipausta päästä mukaan? Ollapa kerrankin osana laumaa ja vailla erilaisuuden kokemusta! Mutta siinä samassa kysymys henkilökohtaisesta vapaudesta nousee esiin.

Toisaalta, tietynlaisen eläytymisen tasolla, asia tuntuu mutkattomalta; kun parven tai lauman toimintaa seurataan ihailien, ei kaavan havaitseminen ole ensisijaisesti määrittelemässä huomion laatua. Ihailtaessa lintuparven lentoa, ei havainnointi perustu mallintamiselle. Parven liikkeessä ei kyetä hahmottamaan, eikä ehkä halutakaan nähdä johdonmukaisuutta, vaikka tiedetäänkin jotakin yhdessä lentämisen perusteista. Lintuparven näkeminen lennossa vetoaakin ennen kaikkea kauneudentajuun. Tietynlaisen eläytymisen tasolla ei parven liike tunnu mahdottomalta, sen arvaamattomuus ei tunnu vaikealta vaan paremminkin runolliselta. Tanssillisen eläytymisen myötä voi aivan hyvin lentää lintuparvessa tai paremmin sanoen; lintuparvena.

4.2. Parvikäyttäytymisen suhteesta naamiomenetelmään

Arvelen, että myös ihmisten välisessä, keskinäisessä kohtaamisessa tapahtuu jotakin edellä kuvaillun kaltaista kuin tanssillista eläytymistä.

Pidän kuvailemassani harjoitteessa tapahtunutta kasvojen tai henkilöllisyyden menettämisen ilmiötä vihjeenä siitä, että vaikka toiseen henkilöön yleensä suhtaudutaan jonkinlaista vapaata

tahtoa ilmaisevasta etäännytetystä näkökulmasta, voi henkilöiden välillä tapahtuva vuorovaikutus myös täyttää parviällyn määritelmän.

Kun katsojaa ei päästetty irtoamaan toisen näyttelijän kohtaamisesta, kun hänelle ei suotu arvioivaa etäisyyttä, paljasti hän jotakin parviällyn liittyvistä kyvyistään. Ymmärtääkseen vastanäyttelijäänsä alkoi hän tulkita tätä sanattoman elekielen kautta.

Tulkitsen harjoitteen tuloksia siten, että katsojan asemassa toiminut näyttelijä siirtyi ikään kuin epäkielelliselle viestimisen tasolle, kun hänen totunnainen, etäännytetty näkökulmansa joutui koetteille. Toisin sanoen katsoja siirtyi pois etäisestä asenteestaan, kun tuo näkökulma ei tukenut enää toisen näyttelijän antamien viestien ymmärtämistä. Näkemykseni mukaan katsojan asemassa ollut näyttelijä joutui, vihjeiden puutteessa, luopumaan yhteisten käsitteiden ehdoilla toimimisesta. Tämän seurauksena hän alkoi tulkita lajitoveriaan kuin epäkielellisesti, välittömämmän kokemisen kautta. Oletan, että kielellinen tulkinta siirtyi sellaiselle tasolle, jolla eläytymisen kohteessa ollaan kehollisesti läsnä, kuin kohteesta erottamattomana.

Kuvailemassani tilanteessa, jossa yhteinen käyttäytymisen kaava tai malli oli ennakoimattomissa, viestinnän ymmärtäminen luullakseni vaati, jonkinlaista eläytymisen kautta tapahtuvaa siirtymistä toisen kehoon, koska toisen näyttelijän keho toimi ainoana viitekehyksenä, tai yhteisten käsitteiden kenttänä. Vastaavalla tavalla toiminee viestintä myös lintuparvessa, esimerkiksi kiihkeän lennon aikana, tilanteessa jossa neuvottelu aiheuttaisi kohtalokkaita törmäyksiä.

Ihminen parvieläimenä?

Uskoakseni Surowieckin käsitysten mukaan ihmiselle tyypillinen yksilöllinen vapaus on seurausta parviällystä irtoamisesta ja ihmisjoukon viisaus on tavoitettavissa sellaisen yhteydenpidon kautta joka jättää yksilöt vapaaksi keskinäisistä valtasuhteista. Vertaan omaa pohdintaani näihin käsityksiin. Otaksun, että niin sanottu yksilön vapaus toteutuu toiseen eläytymisen puutteen ehdoilla ja että yksilöllisen vapauden ehdoilla toimiva kohtaaminen on rakentunut etäisyyden ehdoilla toimivalle viestinvaihdolle. Uskon puheen alaisena olleessa harjoitteessa tapahtuneen kasvojen menettämisen viittaavan siihen, että parviällystä irtoaminen on vain näennäistä. Pidän parviällystä irtoamista vain näennäisenä koska sanatonta eläytymiskykyä vaativan viestinnän kyvyt tulivat nopeasti käyttöön yksilölliselle etäisyydelle rakentuneen vuorovaikutuksen keinojen pettäessä. Harjoitteessa tapahtuneesta eläytymisen kyvyn osoituksesta päättelen, että parviällyn tarjoamat mahdollisuudet, välittömän viestinnän tasolla, ovat ihmisen tavoitettavissa.

Miksi siis vastustaisimme parviällyn tarjoamia mahdollisuuksia? Ihmiselle sopivaan parvikäyttäytymiseen täytyisi varmaankin sovittaa mukaan ihanne omaehtoisuudesta. Jotta vapaan ohjautuvuuden idea, joka mahdollistaisi yksilöllisen vapauden ihanteen, sekä samaistuminen parveen toteutuisi, täytyisi parvi kokea oman itsen kaltaiseksi, samaan aikaan kun oma yksilöllisyys koetaan parvesta irralliseksi. Ehkäpä ihmisille ominaiseen parviällyn kuuluu sellainen tekijä, joka estää yksilöä tunnistamasta itseään osaksi parvea?

4.3. Vielä hieman tarkemmin menetelmästä

Kyseisessä naamiomenetelmässä näyttelijä ei viesti katsojansa kanssa tavanomaisin keinoin, ainakaan siinä mielessä, että kohtaaminen olisi keskustelevaa. Eräänlaista tiedonvälitystä kuitenkin tapahtuu, sillä menetelmän käyttäjä yrittää opettaa tiettyjä asenteita katselijalleen kehonsa kautta. Näyttelijä yrittää omalla kehollaan näyttää esimerkkiä siitä, kuinka käsillä olevaan, esityksen maailmaan kuuluvaan, tapahtumaan tulisi suhtautua. Suhtautumista opetetaan katselijalle niin kuin esimerkiksi vauvalle, jolle asiaa ei voida selittää käsittein.

Tarkoituksellisen tiedon välittämisen lisäksi, menetelmässä on mukana eräänlainen ymmärtämättömyyden tekijä: taikka katsoja pysyy eläytymisen olotilassa ja siis kykenee aavistelemaan seuraavaa elettä tai liikkeen suuntaa, saattaa eleiden merkitys kadota matkan varrella. Ymmärtämättömyyden tekijä vaikuttaa menetelmässä oudolla ja huvittavalla tavalla: yrittäessään eläytyä toisen kehoon, saattaa näyttelijä vääntelehtiä mitä kummallisimmin tavoin. Naamiomenetelmään siis sisältyy ikään kuin tarkoituksenmukaista epäonnistumista sellaisella kohtaamisen tasolla jolla käsitteellisiä viestejä välitetään. Katsojaa kohdellaan kuin vauvaa tai olentoa jonka kanssa ei yhteisiä käsitteitä voida jakaa, vaikka ollaankin aikuisten kesken.

Ehkäistäkseen sellaiseen käyttäytymisen tilaan palaamista, jossa käsitteitä jaetaan, on esiintyjän jatkuvasti varmistettava, että katsoja ei ota henkistä etäisyyttä ja muutu tarkkailijaksi. Katsojaa pidetään sellaisessa otteessa, ettei tämä pääse käsittämään viestiä omilla ehdoillaan.

5. JÄLJITTELY VARHAISIÄSSÄ JA AMODAALINEN HAVAITSEMINEN

Virginia Slaughter kertoo edustamansa laboratorion tutkimusten osoittavan, että jäljittely ei ole sisäsyntyistä vaan, että vauvat oppivat jäljittelemisen taidon ensimmäisten kuukausiensa aikana. Slaughterin mielestä jäljittelyn oppiminen varhaisiässä saattaa itse asiassa perustua siihen, että vauvojen ilmeitä matkitaan. Slaughter viittaa aiheen sisällä myös toiseen laboratorionsa tutkimukseen joka osoittaa, että vanhemmat jäljittelevät vauvojaan keskimäärin kerran kahdessa minuutissa. (Oostenbroek, Suddendorf, Nielsen, Redshaw, Kennedy-Costantini, Davis, Clark, Slaughter 2016, Science dailyn 2016 mukaan. Oma suomennos.)

Lorraine E. Bahrick:n mukaan Amodaalista (yksittäisestä modaliteetista riippumatonta) havaitsemista pidetään yleisenä, eri aisteja yhdistävänä tekijänä. Aiheen tutkijoiden keskuudessa tiedetään, että jo vauvaiässä lapset voivat tunnistaa amodaalista informaatiota, kuten esimerkiksi synkronisia rytmejä, tekstuuria, muotoa ja metriikkaa kuulemassaan puheessa, Bahrick kirjoittaa ja jatkaa edelleen, että Amodaalinen informaatio ohjaa tulkintaa aistimusten virrasta tehtävissä huomioissa niin ihmisillä kuin eläimillä, varsinkin varhaisessa kehitysvaiheessa. Bahrickin mukaan Viidenteen kuukauteensa mennessä vauvat kykenevät yhdistämään näköhavainnon oman kehonsa liikkeestä saman liikkeen aistimiseen. Bahrickin mielestä tämä toimii tärkeänä perustana sille, kuinka itse voidaan nähdä erillisenä toisista yksilöistä. (Bahrick 2009, 44-46. Oma suomennos.)

Tässä luvussa vertaan naamiomenetelmän myötä tapahtuvaa näyttelijän ja katsojan suhdetta vanhemman ja vauvan suhteeseen. Vertauskohdan avulla tarkennan menetelmässä tapahtuvan elehdinnän merkitystä: teen eroa ulkoisen, yksipuolisen ilveilyn ja yhteisillä ehdoilla tapahtuvan käsitteettömän viestinnän välille.

Samaan tapaan teen eroa modaalin ja amodaalin viestinnän välille: modaalin havaitsemisen ehdoilla toimivaa kieltä pidän virtuaalisena, yhteisen aistiympäristön merkityksistä riippumattomana. Amodaalisen havaitsemisen ehdoilla tapahtuvaa viestintää pidän kielenä joka ei tapahdu käsitteiden ehdoilla, vaan jonka merkitykset ikään kuin syntyvät ilmaisun myötä.

Naamiotekniikassa näyttelijän ja katsojan välillä tapahtuvan viestinnän on mielestäni synnyttävä samankaltaisesta yhteisvaikutuksesta, joka tapahtuu vauvan ja vanhemman välillä. Jos yhteistä, käsitteetöntä kielellisyyden tasoa ei olisi löydetty, olisi menetelmä jäänyt käsittämättömäksi ilveilyksi. Selitän puheena olleessa harjoitteessa tapahtunutta lumoutumista sillä, että katsoja tavallaan muuttui vauvaksi: ymmärtääkseen vauvojen kieltä hän pudotti yltään käsitteellisen ilmaisun varaan rakentuneen henkilöllisyyden naamion.

5.1. Jäljittelystä varhaisiässä

Jäykkäkasvoisinkin henkilö voi heittäytyä vallattomaksi ja unohtaa arvokkuutensa vauvan kohdatessaan. Vauvalle esitetään kasvoniilmeitä joita ei muissa tilanteissa käytetä. Ilveilyn

aikana kasvot suorittavat kuin jonkinlaista tanssia. Kun sitten tunnustetaan vastakaikua vauvan eleissä, koetaan esityksen onnistuneen, ikään kuin jotakin olisi tullut oivallettua.

Tarkemmin ajattelematta, perustelisin omaa, vauvoille suuntautunutta ilveilyäni, kasvatuksellisesta näkökulmasta: ilveilen siitä syystä, koska vauva ei vielä osaa mitään... ja siksi on oikein opettaa sille mitä tahansa. Erään, luvun alussa viitatus, tutkimuksen tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että saadessani onnistumisen kokemuksen ilveilyn keinoilla, olenkin oikeastaan vain onnistunut matkimaan sellaisia ilmeitä joita vauva muodostaisi muutenkin, minun ilmeistäni riippumatta. (Oostenbroek ym. 2016, Science dailyn 2016 mukaan.) Kyseisen tutkimuksen valossa kasvattajain ilveily johtuu tarpeesta kouluttaa vauvaa jäljittelyn taidossa.

Voisiko kasvattajan strategia perustua sellaiseen ajatukseen, että vauva oppii viestinnän hienoudet jäljittelemällä kasvattajansa ilmeitä? Tutkimuksen mukaan tätä strategiaa toteutettaisiin sellaisella taktiikalla, että kasvattaja itse matkisi vauvaansa. Mikäli tällaista menetelmää toteuttava kasvattaja todella saisi vauvan matkimaan itseään, täytyisi tämän kaiketi kokea onnistuneensa työssään, tavoittaessaan oman heijastuksensa vauvan kasvoilta. Se seikka, että tämä opetusmenetelmä tapahtuisi tiedostamattomalla, jotenkin vaistonvaraisella tasolla, voisi selittää kaikki viittaamaani tieteelliseen julkaisuun kohdistuneet kasvattajain tuottuneet kommentit (Slaughter 2016, Dvorsky 2016 mukaan). Mutta riittäisikö jäljittelyn taitoon kouluttaminen syyksi kaikelle sille elehdinnälle, jota tapahtuu vauvan kanssa? Ja kehittykö yhteisten käsitteiden kieli todella ulkoisen jäljittelyn perustalle?

Kohtaamisessa tapahtuu jotain muutakin kuin jäljittelyä

Yhteisen, symboleja sisältävän viestinnän kannalta, jäljittelyn oppiminen on tärkeää, mutta vauvan kanssa kohdatessa molemminpuolinen yhteisen ilmeen löytäminen tuntuu mielestäni paremminkin tähtäävän hetkessä vallitsevien tunnetilojen tavoittamiseen, kuin ulkoisen merkkikielen oppimiseen tai opettamiseen. Sitä paitsi, kasvokkain tapahtuva kohtaaminen vauvan kanssa tuo esiin muitakin kuin jäljittelyyn pyrkiviä ilmeitä.

Sen sijaan, että keskittyisi tavoittelemaan yhteisen kielensä ensimmäistä käsitettä, kasvattaja paremminkin vain toteuttaa mielitekojaan, huvittelee ja nautiskelee yhteydestä: ihastelee vauvaansa. Jäljittelyn ohella, vauvan ja vanhemman välillä tapahtuu jonkinlaista epäkielellistä elehdintää. Kasvattaja ei tarkoita ilmeillään mitään erityistä. Eleisiin ei ole sidottu tuttuja merkityksiä joita kielellisessä viestinnässä käytetään. Oikeastaan, vauvan kanssa kohdatessa, kaikki sellaiset viestit jotka viittaavat välittömän, yhteisen kokemuksesta ulkopuolelle tulevat arvoltaan kyseenalaisiksi. Kyetäkseen viestimään vauvan kanssa vanhempi, kasvattaja, joutuu riisumaan yltään kaikki yhteisesti jaettavat käsitteet.

Voisi vain todeta, että: ilveily on vain ilveilyä, mutta elehdinnän lomassa jotakin olennaista tulee vaihdetuksi vanhemman ja vauvan välillä. Jonkinlaisia viestejä jaetaan. Kieli tulee ajan kanssa opituksi, mutta mielestäni molemminpuolisella jäljittelyllä tavoitellaan ensisijaisesti sellaisia kokemuksia vastaavia ilmeitä, joille ei valmiita, yhteisesti jaettavia käsitteitä olekaan. Oikeastaan yhteisen käsitteen löytäminen vaikuttaa ennen kaikkea huumorin aiheelta.

Uskon, että vastaava, ilmeiden kokemussisältöön samaistuva, yhteydenpidon keino on yleisesti käytössä, kun kohdataan olentoja, joiden kanssa ei jaeta yhteistä merkkikieltä: olentoja, joilla ei ole kokemusta elekielestä, tai se on jäsentynyt toisenlaisin perustein.

5.2. Amodaalisesta ja modaalisesta havaitsemisesta

Kun vauva parin viikon ikäisenä työntää kielensä ulos aikuisen näyttäessä esimerkkiä, ei siinä tutkimusten mukaan ole kyse sosiaalisesta jäljittelystä vaan toisenlaisesta nähdyn ja tuotetun liikkeen yhdistämisestä. Ihmisvauvan sanotaan olevan amodaalisen havaitsemisen tilassa parin ensimmäisen kuukauden ajan syntymästään saakka. Amodaalisella, havaitsemisella tarkoitetaan sellaista aistien ja motoriikan yhteistoimintaa jossa havaintomaailmaa ei jaeta eri aistipiireihin. Eri aistimuksia yhdistämällä luodaan yhteyksiä havaintojen välille, luodaan syy-yhteyksiä, hahmotetaan kuinka aistimuksia aiheuttavat ilmiöt liittyvät toisiinsa. (Bahrck 2009, 44-46.)

Amodaalinen havaitseminen erottuu modaalisesta siten, että jälkimmäisessä havainnoidaan yhtä aistimuskenttää kerrallaan. Vaikka eri aistikenttien havaintoja suhteutetaan toisiinsa edelleen, myös myöhemmällä iällä, käsitteellisen viestinnän ottaessa sijaa tajunnassa, on amodaalinen havaitsemisen tapa helpommin osoitettavissa varhaisiän kehitysvaiheissa.

Amodaalista vaihetta voisi pitää ihanteellisena, tavoiteltavana, puhtaan kokemisen tilana. Tilana jossa havaintoja ei vielä pelkistetä viestinnän ehdoille; olotilana joka ei rajoita itseään käsittein. Toisaalta sitä voisi pitää alkeellisena kehitysvaiheena, koska näyttää kuin kyseisestä havaitsemisen tilasta loitonnuttaisiin kasvamisen myötä. Jälkimmäisen suhtautumistavan mukaan, lapsen kehitystä voitaisiin mitata sen perusteella, kuinka taitavasti aistihavainto tuotetaan uudelleen samankaltaisena: piirretään realistisia kuvia ja toistetaan ääniteitä uudelleen kuin äänitteeltä kuuluen.

Kielellisyyden kehitysvaihe vai jatkuvasti käytössä oleva kyky?

Koska tietynlaista aistien yhdistämistä pidetään kykynä, jota tarvitaan myöhemmissäkin kehitysvaiheissa, ei amodaalista havaitsemista kuitenkaan tarvitsisi nähdä vain kielellisyyden alkeellisena kehitysvaiheena. Tästä huolimatta, koska esimerkiksi puhumisen voidaan käsittää perustuvan jäljittelylle, jonka myötä sanat on opittu toistamaan sellaisina kuin ne kuullaan, saattaa koko kielellisyys taitona näyttää eräällä tavalla ulkoa-opitulta.

Toisin sanoen, koska äänitteet on opittu toistamaan sellaisina kuin ne kuullaan, voi itse kielellisyydenkin kuvitella tapahtuvan ilmaisukeinojen ehdoilla, ikään kuin aistimukset jotenkin toistaisivat itseään vastaanottajansa kautta. Kun, esimerkiksi, äänihuulet toimisivat myös äänen värähtelyn vastaanottimina. Modaalisesti havaittu kohde olisi mahdollista toistaa tai ilmaista samassa moodissa, kuin se on vastaanotettu: näkemisen kautta havaittu kohde voidaan toistaa piirtämällä. Modaalisesti hahmotettu, ääni voidaan tuottaa omalla äänellä uudelleen.

Amodaalista vaihetta voisi siis pitää kielellisen kehityksen esivaiheena, kun myöhempien vaiheiden ilmaisen käsitetään tapahtuvan modaalisesti eli siten, että jotkin aisteista yhdistyisivät yksioikoisesti aistimusten toistamiseen, kuten esimerkiksi äänet puheen tuottamiseen. Toisaalta, sen sijaan, että asiaan suhtauduttaisiin kehitysvaiheena, josta

kasvetaan ulos, amodaalisen havaitsemiseen voisi suhtautua eräänlaisena kielellisyyden perustekijänä: sellaisena kielellisyyden taustalla olevana kyknä jonka avulla käsitteitä muodostetaan.

Amodaalisen havaitsemisen tilassa aistittava kohde ei erillisenä asiana vertaudu samankaltaisiin kohteisiin, vaan muihin, samalla hetkellä aistittuihin asioihin. Kaikki hetkelliseen ympäristöön kuuluvat aistimukset yhdistyvät tarkoittamaan havaittua kohdetta. Tällaisen havaitsemisen täytyy olla symboleja käyttävän merkkikielen taustalla ja siis myös sen taustalla miten modaalisesti toistettuja aistimuksia ymmärretään, koska symbolien on jatkuvasti vahvistettava uusien yhteyksien kautta. Symbolien on jatkuvasti yhdistyttävä uusiin aistimuksiin, uusissa tilanteissa. (Vuorinen 2004, 22-23.) Ellei näin olisi, kielessä käytetyt symbolit lakkaisivat olemasta suhteessa ajankohtaisiin havaintoihin ja kuihtuisivat epäkäyttännöllisinä pois.

5.3. Varhaisiän jäljittelyn ja amodaalisen havaitsemisen suhde naamiomenetelmään

Naamiomenetelmässäni on esiintyjän ja katsojan välisessä suhteessa nähtävillä vastaavia tekijöitä kuin aikuisen ja vauvan välillä tapahtuvassa kohtaamisessa. Menetelmässä hyödynnetään aiemmassa luvussa kuvailtua sanattomaan yhteisymmärrykseen pyrkivää elehdintää. Menetelmässä kyseinen elehdintä tapahtuu tässä luvussa kuvaillun amodaalisen hahmottamisen ehdoilla.

Kuten vauvan kasvattaja, yrittää näyttelijä saada katsojansa jäljittelemään omia eleitänsä, mutta sen sijaan, että näyttäisi vain esimerkkiä, tämä toimii myös siinä mielessä katsojansa ehdoilla, että myös jäljittelee tämän toimintaa. Vastaavasti kuin vauvan kanssa tapahtuvassa viestinnässä, tapa jolla näyttelijä viestii katsojalleen, ei perustu yhteiseen merkkikielen: katsojan on mahdotonta ymmärtää näyttelijän käyttämää kieltä käsitteellisellä tasolla.

Viestin merkitys paljastuu vasta eläytymisen kautta

Menetelmässä käytettävä viestintä ei perustu merkkikielille. Näyttelijä yrittää saada katsojansa ilmentämään tavoittelemaansa kokemusta tai jännitettä joka liittyy jonkin tietyn kokemuksen kohtaamiseen. Näyttelijä tavoittelee katsojassaan ikään kuin elämyksen aiheuttamaa ilmettä, sellaista ilmettä joka kumpuaa suoraan tunnereaktiosta, ilmettä joka nousee kasvoille kuin itsestään elämyksen myötä. Näyttelijällä on tarkka kokemus välitettävänä. Hän ehdottaa katsojalleen tiettyä, tarkkaa suhtautumistapaa käsillä olevaan hetkeen. Yhteisen kielen puutteessa, hän heijastaa kokemuksensa suoraan katsojansa kehoon, jotta saisi hänet kokemaan viestin merkityksen ikään kuin itsensä puolesta.

Vauva ja vanhempi

Sen lisäksi, että vastaa vanhemman osasta, näyttelijä on asettunut kohtaamisessa myös vauvan asemaan: Näyttelijän ulkoinen viestintä perustuu sellaisiin kehollisiin reaktioihin joita aistiympäristön välitön vaikutus voisi aiheuttaa. Näyttelijä yrittää ikään kuin tartuttaa eleitänsä katsojaansa samalla tavalla kuten haukotus tai hymy voi tarttua ihmisestä toiseen. Haukotuksen ja hymyn sijaan on näyttelijällä kuitenkin viestittävänä jokin tarkempi merkitys, joka liittyy käsillä olevaan esitykseen.

Tavallaan näyttelijä on menetelmää käyttäessään siis kummankin osapuolen asemassa samanaikaisesti: vauvan, joka ei ymmärrä yhteisiä käsitteellisiä merkityksiä, sekä vanhemman, joka yrittää nähdä vauvan ymmärtävän eleitään. Näyttelijä suhtautuu katsojaansa kuin vauvaan, jolle on viestittävä käsillä olevaan tilanteeseen liittyviä merkityksiä. Viestimiseen hän käyttää omaa kehoaan siten, että yrittää aiheuttaa katsojassaan kokemuksia jotka vastaavat ilmentämiään kehollisia reaktioita. Muuten kuin viestinnän keinojen osalta, katsojaan suhtaudutaan kuin vastuulliseen täysikasvuiseen.

Mahdollisuus ilveilylle

Koska tällaisen vailla yhteisiä symboleja tapahtuvan viestinnän on löydettävä yhteinen kieli välittömästä hetkestä ja viestintä tapahtuu molempien osapuolien kokemisen ehdoilla, menetelmä saattaa ilmetä osittain käsittämättömänä ilveilynä.

Samoin kuin ilveilevän kasvattajan tapauksessa, ilman tietynlaista, sanatonta yhteisymmärrystä myös naamiomenetelmää käyttävän näyttelijän eleet käyvät käsittämättömiksi, tosin menetelmässä hakeudutaan aina takaisin kohti yhteyttä, eikä näyttelijä pyri purkamaan tilannetta yhteiseen nauruun. Naamiomenetelmä on ehkäisemässä kummankin, näyttelijän sekä katsojan, lankeamista yhteisiin viestintäkeinoihin liittyviin tottumuksiin.

Vaikutus katsojaan

Harjoituksissa ilmenevien vaikutusten puolesta on nähtävillä, että menetelmän myötä katsoja joutuu eräänlaiseen vauvamaiseen avuttomuuden tilaan. Ehkäpä katsoja, yrittäessään tulkita hänelle kohdistettua, epäkäsitteellistä kieltä, taantuu kohti olotilaa, joka vallitsi hänen vauva-aikansa ensimmäisinä kuukausina.

6. PEILIKUVAN TUNNISTAMISEEN LIITTYVÄT HARHALUULOT

”Kun katsot vasemmalle, huomaat peilin ja näet siinä henkilön. Kun näet tämän henkilön peilissä, et tunnista häntä. Kun avaat silmäsi ja katselet ympärillesi, et voi tunnistaa ketään näkemistäsi henkilöistä. Aivan niin, kaikki näkemäsi kasvot vaikuttavat tuntemattomilta, etkä tiedä kenelle ne kuuluvat. Avattuasi silmäsi olet edelleen hypnoottisessa tilassa, jossa olet syvän rentoutunut ja kaikki kasvot ovat sinulle tuntemattomia, etkä kykene tunnistamaan niitä.” (Connors, Barnier, Coltheart, Langdon, Cox, Rivolta, Halligan 2014. Oma suomennos.)

”Hypnoottisen suggestion avulla voidaan tuottaa oireita jotka vastaavat peilikuvan tunnistamiseen liittyviä harhaluuloja. Valtaosa hypnotisoiduista koehenkilöistä jotka suggeroitiin näkemään peilissä vieras henkilö, käyttäytyivät samankaltaisesti kuin oikeat, peilikuvan harhaluuloista kärsivät potilaat.” (Barnier ym. 2008, Connors ym. mukaan. Oma suomennos.)

Yhteenveto tästä luvusta

Tässä luvussa yritän vastata kysymykseen, miksi naamiomenetelmä toimii alussa kuvailussa harjoitteessa siten, että katsojan on toimittava ikään kuin näyttelijän ehdoilla, vaikka kohdataan tavalliseen esitystilanteeseen verrattuna varsin välittömässä asetelmassa. Toisin sanoin: miksi katsoja lumoutuu ja miksi näyttelijä ei putoa roolistaan, vaikka he kohtaavat kuin tasa-arvoisina?

Vastaan kysymykseen käsitykselläni peilikuvan luonteesta: koska näen ihmisten välisen kohtaamisen tavan ja yleisen käsityksen peilikuvan luonteesta olevan toisiinsa sidoksissa, täytyy mielestäni kohtaamisen ehtojen vaihtua samalla kun käsitys peilikuvasta muuttuu.

Ajattelen peilikuvan luonteen välittyvän henkilöltä toiselle, ennen kaikkea kohtaamisten myötä, käsitteellisten määritelmien jäädessä toissijaisiksi: Koska käsitys peilikuvan luonteesta omaksutaan kohtaamisten myötä, se on jatkuvassa päivittymisen tilassa.

Menetelmässä näyttelijä käyttää katsojaansa kuin peiliä, mutta ei vuorostaan tarjoa katsojalle mahdollisuutta peilata itseään. Näyttelijä ohittaa kohtaamisessa peilaamiseen liittyviä käyttäytymisen normeja: hän ei päivitä peilikuvaansa toisesta henkilöstä, ja tämä saa katsojan käsityksen peilikuvan luonteesta muuttumisen tilaan. Peilikuvan luonteen ollessa muuttumisen tilassa, myös katsojan kuva omasta itsestään on ikään kuin liikkeessä. Etsiessään tuloksetta peilikuvaansa näyttelijästä, katsoja ei tavallaan voi edustaa itseään kohtaamisessa ja toimii siksi kuin näyttelijän ehdoilla.

Luvun sisällä jäsentelen vastauksen sisältämiä ajatuksia: kuinka toista voidaan katsoa kuin peiliä, uskomatta häntä peiliksi, siis mikä erottaa havaintoa uskomuksesta? Luodessani käsitystä peilikuvan muodostumisesta määrittelen heijastuspinnan käsitteenä sellaiseksi alueeksi jolla kohtaamisessa, yhteiset tulkinnanvaraiset näkemykset sekoittuvat toisiinsa. Avaan myös heijastelun käsitettä nimityksenä heijastuspinnan käyttämistä kuvaavalle

toiminnalle. Selkeyttääkseni sanallisesti välittyvän käsityksen ja kohtaamisen kautta omaksuttavien käsitysten eroja, vertaan hypnoottisen suggestion kautta luotua, johdonmukaista maailmankuvaa, kohtaamisen kautta omaksuttavaan epäjohdonmukaiseen maailmankuvaan.

Viimeiseksi, käytän alussa lainaamaani hypnoosi-koetilannetta alustana, jota vasten kokeilen luvun aikana kehittämiäni käsitteitä ja lopulta vertaan koetilannetta naamiomenetelmään.

6.1. Kuvausta naamiomenetelmästä

Näyttelijä suhtautuu katsojansa kehoon ikään kuin puutuneeseen raajaan; kuin keho olisi väliaikaisessa hervottomuuden tilassa, josta on mahdollista vetristyä. Vierasta katsojan kehoa yritetään liikuttaa tahdonvaraisesti, kuin kauko-ohjauksella. Vaikutus välittyy sanattomasti: Näyttelijän heijastaessa itseään katsojan kehoon, alkaa katsoja puolestaan tarkastella näyttelijää kuin omaa, tunnistamatonta peilikuvaansa. Katsoja näyttää muuttavan itselleen totunnaisia kohtaamisen keinoja näyttelijän sanattomasti tarjoaman esimerkin myötä. Menetelmässä ei ehdoteta katsojalle valmista roolia, eikä menetelmän sääntöjä voi tulkita näyttelijän käyttäytymisestä. Näiden asioiden puutteessa tai niistä huolimatta, näyttää katsoja pyrkivän sopeutumaan tarjolla oleviin, epätavallisiin kohtaamisen ehtoihin.

Miksi näyttelijä ei putoa roolistaan kohtaamisessa?

Miten voi olla mahdollista, että näyttelijän ylläpitämä kuvitelma kohtaamisen luonteesta katsojan kanssa näyttää ruokkivan itseään sitä vastoin, että paljastuisi huijaukseksi?

Kuvailemassani harjoitteessa näyttelijä ei putoa roolistaan, vaikka kohtaa katsojansa silmästä silmään. Kohtaaminen ei suinkaan tapahdu ohimennen, kuin roolin suojasta vaan, osalliset ovat keskittyneessä, pitkäkestoisessa yhteydessä.

Luulisihan lähtökohtaisesti näyttelijän olevan psykologisesti niin epävakaa tilassa, että katsojan vakaampi maailmankuva ikään kuin kumoaisi toisen. Näyttelijän olettaisi toimivan sellaisen kuvitelman kautta, joka ei kestäisi lähempää tarkastelua pysyäkseen yllä. Hänen pitäisi paljastua näyttelijäksi sellaisen kohtaamisen myötä jossa hänet haastetaan ihmisenä.

Naamiomenetelmän ehdoille alistetussa kohtaamisessa näyttää käytännössä tapahtuvan kuitenkin jotakin muuta: katsoja joutuu eräässä mielessä puolustuskannalle. Katsoja on kuin vaarassa kadottaa itsensä, uppoutua syvemmälle kuin olisi soveliaista.

Menetelmä näyttää luovan näyttelijälle siinä mielessä itseriittoisen tilan, että kaikki kohtaamisessa tapahtuvat virikkeet tukevat hänen olemistaan.

Tämä kaikki voi kuulostaa mahtavalta, mutta on sanottava, ettei menetelmä voi kuitenkaan olla vastaus kaikkiin näyttelijäntyön kysymyksiin: Ulkoisesti ilmaisu tapahtuu epämääräisen, jäsentymättömän elehdinnän tasolla ja näyttelijän toiminta on tietyssä mielessä rajoittunutta, koska tämä on sidoksissa katsojansa kanssa tapahtuvaan kohtaamisen hetkeen.

Katsojan lumoutumisen syynä näyttelijän heijastamattomuus

Olemalla paljaana ja suojaavan roolin alle piiloutumattomana esiintyjä houkuttelee katsojansa kohtaamaan itsensä, mutta tästä huolimatta esiintyjä ei heijasta katsojaansa takaisin siinä mielessä kuin ihmiset tavallisesti kohdatessaan heijastelevat toisiaan. Koska näyttelijä ei toimi roolinsa suojausta, vaikuttaa tämä kuin hänet voitaisiin kohdata yhteisillä ehdoilla, mutta naamiomenetelmän myötä ei hän sittenkään voi tunnistaa katsojaansa toiseksi henkilöksi. Esiintyjä ei tarjoa sellaista heijastuspintaa jota vastavuoroinen kohtaaminen edellyttäisi. Koska esiintyjä ei heijasta mitään takaisin, joutuu katsoja ikään kuin vastuuseen siitä, että kohtaamisessa voitaisiin päästä yhteiseen ymmärrykseen. Etsiessään yhteistä heijastusta jonka myötä vastavuoroinen tunnistaminen voisi tapahtua, joutuu katsoja muuttamaan omia tunnistamisen ehtojaan. Etsiessään ymmärrettävää tapaa viestiä esiintyjän kanssa, joutuu katsoja kyseenalaistamaan tottumuksensa ja ajautuu sen myötä tietynlaiseen muuttumisen tilaan. Tämä muuttumisen tila näyttää ulkopuolelta nähtynä siltä kuin katsoja olisi lumouksen vallassa.

Uskon menetelmän aiheuttavan lumoutumisen tilan johtuvan siitä, että katsoja joutuu eräänlaisen itseheijastelun ansaan. Yrittäessään tunnistaa itseään, tai paremminkin, tunnistaa omakuvaansa näyttelijän kehosta, lankeaa katsoja ansaan koska esiintyjä ei heijastakaan mitään takaisin. Esiintyjä toimii siis katsojan peilikuvana, josta tämä ei tunnista itseään.

6.2. Mikä saa katsojan katselemaan esiintyjää kuin peiliä?

Naamiomenetelmään sisältyvä ajatus katsojan kehosta peilinä näyttää olevan vaikutukseltaan tarttuvaa: On kuin katsoja alkaisi myös kohdallaan etsiä omaa kuvaansa näyttelijästä.

Uskon, että ihmisten välisessä kohtaamisessa tapahtuu yleensäkin samanlaista heijastelua kuin peilikuvaa katsottaessa, ja että peilailu onnistuu siinä määrin kuin heijastuspintaa tarjotaan. Heijastuspinnalla tarkoitan sellaista havaitsemisen tasoa, jossa hahmottuu molempien osapuolten tulkinta yhdistyneenä.

Olכוןkin tavanomaista, kohtaamisessa tapahtuva mittailu ja tulkitseminen ei koskaan ole ongelmantona. Oman havainnon voisi vielä hyväksyä tulkinnanvaraiseksi, mutta kun havaitsemisen kohde katsoo takaisin ja harjoittaa tulkintaa myös omasta puolestaan, muuttuu asia mutkikkaaksi. Tulkinnasta tulee tulkinnan tulkintaa ja niin edelleen, kertautuen ulottuvuuksiin jotka ovat tavoittamattomissa laskelmoivalle ajattelulle. Pidän tällaista vastavuoroista tulkintojen kertautumista, jota siis tässä luvussa nimitän heijasteluksi, tavanomaisena asetelmana ihmisten välisessä kohtaamisessa.

Kuinka peili voidaan hahmottaa vaihtoehtoisilla tavoilla?

Väitän, että vaikka toista henkilöä käytetäänkin heijastuspintana, niin omaa kuvajaista ei hänessä välttämättä tunnisteta. Aivan kuin peiliin katsottaessa, voidaan kuvajaiseen, kuin toiseen henkilöönkin eläytyä kuin omaan ulottuvuuteensa, tunnistamatta havaintoa heijastukseksi.

Peilikuvan hahmottaminen ja itsensä tunnistaminen heijastuksesta erottautuvat toisistaan kykyinä eräitä neurofysiologisia oireita käsittelevien tutkimuksen myötä: Peilikuvan tunnistamiseen liittyvien harhaluulojen (mirrored-self misidentification) on eräissä tapauksissa todettu aiheuttavan kyvyttömyyttä liittää muistikuvaa omasta itsestä peilissä

näkyvään kuvajaiseen. Tämänlainen harha tuo mukanaan tyypillisesti sellaisen johtopäätöksen, että peilissä näkyvä henkilö on joku toinen/ joku muu. Toisissa tapauksissa peilikuvaa ei ymmärretä ollenkaan heijasteeksi: uskotaan peilin olevan kuin ikkuna tai aukko seinässä joka antaa näkymän omaan erilliseen tilaansa.

Peilikuvaan liittyvät harhaluulot luetaan mukaan laajempaan oireyhtymäperheseen: DMS, (delusional misidentification syndromes) joille on kaikille tyypillistä se, etteivät potilaat tiedosta harhaluuloaan ja ovat vastustuskykyisiä sellaisille ilmiöille jotka saattaisivat johdattaa heidät pois näkemyksestään (Barnier, Cox, O'Connor, Coltheart, Langdon, Breen 2008, Connors, Barnier, Coltheart, Langdon, Cox, Rivolta, Halligan mukaan). DMS-potilaat eivät siis usko sellaisiin todisteluihin jotka osoittaisivat heidän näkemyksensä olevan harhaa.

Aivoalueiden merkityksestä heijastuksen tulkinnassa

DMS—potilaan aivojen ovat vaurioituneet kahdelta alueelta: Sellaiselta joka on vastuussa uskomusten arvioinnista, sekä alueelta joka vastaa omakuvan tunnistamiseen liittyvistä asioista. Edellisen alueen vaurio aiheuttaa erityistä puutetta johdonmukaisessa ajattelussa: kun peilikuva näyttää vieraalta, ei ole syytä uskoa, ettei se todella olisi joku toinen henkilö. Jälkimmäinen vaurio vaikuttaa siihen, kuinka peilikuvan henkilö tunnistetaan. Tämän alueen ajatellaan vastaavan omakuvaan liittyvistä vaikutelmista, sekä kasvojen tunnistamisesta yleensä. Harhaluulon syy jaetaan kahteen tekijään: oireiden lähteeseen sekä vääristyneeseen uskomukseen. Oireiden lähde sijoitetaan omakuvan muodostamisesta vastuussa olevalle alueelle aivoissa, vääristynyt uskomus alueelle joka on vastuussa uskomuksista yleensä. (Barnier ym. 2008, Connors ym. mukaan.)

Sovellan aivojen vastuualueiden jakoa

Näen kyseisen tutkimuksen merkityksellisenä oman aiheeni suhteen, koska voin sen perusteella suhtautua ”terveillä” aivoilla varustetun henkilön peilikuvan hahmottamiseen liittyvien kykyjen olevan toisistaan riippumattomia. Peilikuva voisi, toisin sanoen, näyttää miltä tahansa vamman ollessa vain omakuvan hahmottamisesta vastuussa olevalla alueella, mutta uskomusjärjestelmän ollessa eheä, olisi käsitys peilikuvasta ilmiönä tavanomaisen uskomuksen mukainen. Peilin heijastus voitaisiin siis uskoa peilikuvaksi, vaikka omaa hahmoa ei näystä tunnistettaisikaan.

Asian ollessa toisinpäin, eli vamman sijaitessa uskomusten arvioinnista vastaavalla alueella, kasvojen tunnistamisen ollessa kunnossa, voisi itsensä tunnistaa heijastuksesta, mutta peilin merkitys olisi luultavasti yleisestä käsityksestä poikkeava, koska ei jaettaisi yleistä uskomusta siitä, kuinka peilikuva pitäisi ymmärtää. Omakuva voitaisiin tunnistaa peilistä, mutta sitä ei välttämättä käsitettäisi heijastukseksi.

Molempien harhaluulosta vastuussa olevien alueiden toimiessa normaalisti, peiliin katsomista voisi ajatella kykynä jossa yhdistyy kaksi toisistaan riippumatonta taitoa, joita voidaan käyttää eriateisesti omakuvan tunnistamisessa sekä toiseen henkilöön eläytymisessä. Soveltamalla tutkimuksessa käytettyä sairauden mallia kahden terveen henkilön kohtaamiseen, voin pitää omakuvan tunnistamista havainnon kohteessa yleisenä kykynä, joka toimii siitä huolimatta, vaikka havainnon kohdetta ei uskottaisikaan peiliksi. Toinen henkilö voidaan siis uskoa

toiseksi, vaikka hänessä nähtäisiin oma heijastus ja vastaavasti: toinen henkilö voidaan uskoa omakuvaksi, vaikka hänessä ei tunnistettaisi itseä.

6.3. Kuinka tuttu käsitys peilikuvasta voi muuttua?

Jos siis naamiomenetelmässäni käytetään hyödyksi peiliulottuvuuksiin eläytymisen kykyä, kuinka vallitsevia tottumuksia muutetaan? Kuinka katsojan uskomusten on mahdollista muuttua siten, että heijasteluun liittyvät kyvyt tulevat epätavalliseen käyttöön? Ainakin sanallisin ehdotuksin voidaan muuttaa käsityksiä, mutta kuinka uskoa sellaisia käsityksiä jotka ovat epäjohdonmukaisessa suhteessa laajempaan maailmankuvaan?

Käytän alussa lainaamaani hypnoosikoetta esimerkkinä siitä, että hypnoosin avulla, suggestioin, voidaan luoda johdonmukainen suhde kahden tekijän välille: omakuvan tunnistamisen ja sen välille minkä peilikuvan käsitetään olevan. Suhde on johdonmukainen siinä mielessä, että peilikuvaa ei käsitetä tulkinnan kautta hahmotetuksi, vaan itsestään selväksi osaksi laajempaa maailmankuvaa. Pidän johdonmukaista käsitystä peilikuvasta asiana, joka voidaan kokea vain yksin peiliin katsottaessa: toisten henkilöiden luoma tulkinta ei vaikuta maailmankuvaan, jossa käsitykset osoittavat itsensä yhä uudestaan todeksi. Toisin sanoen, uskon että johdonmukainen omakuva yleensäkin voi säilyä vain siten, ettei toisia ihmisiä kohdata: Ja että epäjohdonmukainen käsitys peilikuvasta on tavallisesti vallitsevassa asemassa, koska kohdatessa näkemykset minäkuvasta sekoittuvat yhteisen tulkinnan varaisiksi.

Epäjohdonmukaista omakuvaa pidän siis kohtaamisessa tapahtuvien, sekoittuneiden tulkintojen summana, jossa oma mielikuva itsestä löydetään toista ihmistä katsomalla. Yritän ymmärtää suljetun omakuvan muodostumista, eli tilaa jossa käsitykset peilikuvan luonteesta eivät muutu, kun ne on kerran saatu, tukeakseni ajatustani siitä, että katsoja voi kadottaa omakuvansa naamiomenetelmää käyttävän näyttelijän kohdatessaan. Mielestäni katsoja siis kadottaa omakuvansa koska jää yksin asian kanssa, kohdatessaan näyttelijän joka ei tue omakuvan muodostumista.

Luvun alussa lainatussa tutkimuksessa on hypnoosin avulla tutkittu peilikuvan havaitsemiseen liittyvää harhaluuloisuutta. Tutkimuksessa on pyritty ymmärtämään kyseisten harhaluulojen luonnetta tuottamalla vastaavia oireita terveissä koehenkilöissä. ”Terveet” koehenkilöt on onnistuttu saattamaan hypnoottisin suggestioin siihen uskoon, etteivät he tunnista itseään peilistä. Yhtenä tämän tutkimuksen perusteista oli luoda mahdollisuus tarkkailla oireita sellaisena kuin ne ilmenevät henkilölle, joka ei ole niitä aiemmin kokenut; pidempiaikaisten oireiden kanssa eläneet henkilöt kun oppivat kukin tavoillaan välttelemään itse aiheutta. (Connors, Barnier, Coltheart, Langdon, Cox, Rivolta, Halligan 2014.) Minulle, suhteessa hahmottelemaani naamiomenetelmään, tutkimuksen arvo on erityisesti siinä, kuinka sen myötä tulee osoitetuksi yleisinhimillinen kyky rakentaa eheä maailmankuva muuttuneen käsityksen tueksi.

Uusi käsitys, siitä kuinka peili hahmotetaan, ei kumoudu hypnoosin kestäessä. Vaikka käsitys olisikin väliaikainen, on muuntunut maailmankuva siinä mielessä eheä, että koehenkilö saa sille tukea muista havainnoistaan, tai ainakaan hän ei itse tulkitse käsityksiään oireellisiksi. Uusi hahmottamisen tapa ei toisin sanoen ole sellaisessa ristiriidassa laajempaan maailmankuvaan nähden, että se näyttäytyisi koehenkilön omasta mielestä sairaalloisena tai virheellisenä.

Peilikuvaan liittyvä käsitys on siis muutettavissa yksinkertaisin ehdotuksin eikä uutta käsitystä tarvitse kerralla sovittaa johdonmukaiseksi osaksi laajempaa maailmankuvaa. Koehenkilö voi itse perustella uutta, omaksuttua käsitystään vastaus kerrallaan, kysymyksiensä tullessa. Maailmankuvan epäjohdonmukaisuus ei saa hypnotisoitua koehenkilöä havahtumaan, sen enempää kuin unien epäjohdonmukaisuus herättämään nukkujaa. Epäjohdonmukaisuudet eivät näyttäydy ongelmallisina, joten maailmankuva säilyttää eheyttänsä.

Hypnoosin väliaikaisesta luonteesta

Koehenkilöt elivät siis hetken ajan käsityksessä, joka peilikuvan suhteen poikkesi yleisestä uskosta. Palatessaan normaaliin tilaansa, hypnoottisen suggestion purkautuessa, he omaksuivat jälleen sen käsityksen jolla terveet henkilöt suhtautuvat peilikuvaansa.

Jäljittelemällä peilikuvan hahmottamiseen liittyvän sairauden mallia voidaan tutkia suggestion mukaisia, väliaikaisia käsityksiä peilikuvan luonteesta. Koehenkilön muuttuneen käsityksen johdonmukaisuutta voidaan tutkia suhteessa laajemman maailmailmankuvan muodostamiseen ja tällä tavoin saada käsitystä siitä minkälaisia käsityksiä sairaus voisi aiheuttaa.

Suggestion avulla muodostettu käsitys ei kuitenkaan anna selitystä siitä miten tavanomainen käsitys peilikuvasta muodostetaan. Se paljastaa vain sen, että ihmiset voivat vaikuttaa toistensa käsitykseen peilikuvan luonteesta. Kuten hypnoosikoe osoittaa, voidaan sanallisia ehdotuksia tekemällä muuttaa tilapäisesti käsitystä peilikuvasta, mutta kuinka tavanomainen, kestävämpi käsitys omaksutaan? Kuinka koehenkilö tavoittaa yleisen uskomuksen mukaisen käsityksen peilikuvan luonteesta hypnoosin päätyttyä?

Jos oletetaan, että koehenkilö voi hyväksyä epäjohdonmukaisenkin maailman eheänä, mikä hänet lopulta palauttaa tavanomaiseen uskoon? Käsitys peilikuvan luonteesta voidaan välittää sanallisesti, mutta sanallinen määritelmä tuskin voi kuvata elämystä jonka peili aiheuttaa. Tavallisestihan toisen sanaa ei oteta yhtä todesta kuin hypnoottista suggestiota. Maailmankuvaa ei noin vain muuteta toisen ehdotuksesta. Ja vaikka normaali käsitys peilikuvan luonteesta selitettäisiin, se tuskin voisi kuulostaa kovin vakuuttavalta: ”Se olet sinä mutta sinä et ole siellä vaan siinä missä kehosi on. Oikeastaan et näe itseäsi vaan vain valoa.”

Tavoittelen seuraavaksi selitystä sille, kuinka sanattomasti välittyviä peilikuvaan liittyviä uskomuksia omaksutaan ja yritän muodostaa kuvaa siitä tavasta, jolla hypnotisoitu koehenkilö lopulta ”herää”, eli tulee kohdakkain sen asian kanssa, että hänen uskomuksensa poikkeaa tavanomaisesta.

Kuinka yleisen uskomuksen mukainen käsitys peilikuvan luonteesta välittyy?

Väitän, että ajanmukainen peilikuva ikään kuin päivittyy, ihmisten välisen kohtaamisen myötä. Ottaen huomioon, että peilillä on oma psykologinen historiansa, joka on ohjannut sitä, miten kulloinkin peiliin ollaan suhtauduttu, täytyy sen käsityksen johon koehenkilö palaa, olla tuttu osa vallitsevaa ajankuvaamme (Tähtinen 2005).

Koehenkilö siis palaa hypnoosista tavanmukaiseen näkemykseensä, joka vastaa sitä tapaa jolla peili tätä nykyä hahmotetaan. Uskomus johon koehenkilö palaa suggestion purkauduttua, on

sekin eheän maailmankuvan mukainen. Tällä yhteisellä maailmankuvalla on tosin painavampaa totuusarvoa, koska se on määrittämässä tavallista tai normaalia käsitystä peilikuvasta ja siten myös vertailun lähtökohtana, kun tarkastellaan poikkeavia käsityksiä. Normaalina hahmottamisen tapaa on tuskin kuitenkaan opittu sellaisista ohjeista jotka esimerkiksi vanhempi voisi antaa lapselleen: ”Se ei ole totta koska sinä et ole siellä. Oikeasti sinä olet tässä.” Sen sijaan, että peili opittaisiin hahmottamaan vakiintuneen sanallisen ohjeistuksen mukaisesti, uskon, että käsitys peilikuvan luonteesta on edelleen elävässä, muuttuvassa tilassa, ja että tämä on suorassa suhteessa siihen, kuinka ihmiset kohtaavat toisensa henkilöinä.

Kuinka peilikuvaa opitaan katsomaan heijastelemalla ja kuinka ihmiskuva päivittyy?

Heijastelu alkaa siitä tilanteesta, kun suostutaan kohtaamaan toinen henkilö, vaikka myönnetään, että on mahdotonta tietää, kuinka hän tulkitsee itseä. Vastavuoroisen tulkinnan tiedostaminen ohitetaan, koska tietoisuus tulkinnasta avaisi aina uuden tason loputtomiin melkein kuin tilanteessa jossa kaksi peiliä olisi asetettu vastakkain. Toisessa tulkittaisiin sitä, kuinka tämä tulkitsee sitä, kuinka itse tulkitsee toista, jne.

Erotan heijastelun käsitteenä tietoisesta tulkinnasta jokseenkin tiedostamatta tapahtuvaksi toiminnaksi. Vastavuoroisen tulkinnan ollessa ajautumassa loputtomaan kierteeseen, vältetään heijastelun avulla kertautumisen vaiva. Tulkinta siirtyy siis sellaiselle kokemisen tasolle jossa asiasta ei tule kohtaamista estävä ongelma. Tilannehan yleensä helpottuu sillä, että kyseistä asiaa ei ajatella. Jos kohtaaminen tapahtuu, kyetään löytämään yhteinen, yhteisesti hyväksytty olemisen taso jonka molemmat kykenevät käsittämään: vastavuoroisesta heijastelusta löydetään yhteinen ihmisen kuva jonka kautta itseä ja toista tulkitaan kohtaamisessa. Tietenkin kohtaaminen voi olla osittaistakin, mutta hahmotan tässä onnistunutta kohtaamista, siis sellaista jossa osapuolet eivät koe tulevansa väärin ymmärretyksi.

Näen suoran suhteen kohtaamisessa löytyvän ihmiskuvan ja peilikuvan välillä: Siinä suhteessa kuin kohtaamisissa löydetty ihmiskuva on samaistuttavissa, hyväksytään peilikuvan hahmo omaksi kuvajaiseksi. Kuten peiliin katsottaessa, ei toisessa henkilössä tunnisteta omaa tulkintaa. Omaa itseä ei eroteta yhteisestä heijastelusta johon molempien osapuolien tulkintaa on sekoittunut. Väitän siis, että kuva joka tavoitetaan kohtaamisessa, on yhdessä luotu kuva ihmisestä ja, että se on sama kuva, joka nähdään peilistä. Koska peilissä ei nähdä omaa itseä vaan hahmo joka on löydetty toisten ihmisten avulla kohtaamisten myötä, peilikuva tai ihmiskuva on muutoksen alainen. Peilikuva on siis aina ajankohtainen ja jatkuvasti kohtaamisten myötä päivittyvä asia.

Käsitys peilikuvan luonteesta on toki altis muuntumaan myös sanallisista ehdotuksista, kuten hypnoottisen suggestion käyttäminen aiemmin viittaamassani koetilanteessa osoittaa. Terve koehenkilö palautunee kuitenkin normaalitilaan jo pelkästään kohtaamalla toisia normaalitilassa olevia henkilöitä, vaikkei suggestiota purettaisikaan sanallisesti, koska kohtaamisen tapahtuessa koehenkilön maailmankuva päivittyy ajanmukaisen, tavanomaisen käsityksen mukaiseksi.

Seuraavaksi sovellan tässä luvussa muodostettuja käsityksiä jo aiemmin esiteltyyn hypnoosikokeeseen ja viimein vertaan sitä naamiomenetelmään.

6.4. Hypnoosikokeesta ja näyttämövertauksesta

Peilikuvan harhaluuloja käsittelevässä koetilanteessa annettiin toinenkin suggestio: kun ensimmäinen suggestio sai koehenkilön uskomaan, ettei tämä tunnista itseään peilistä, toinen suggestio esti koehenkilöä lisäksi tunnistamasta muita tuttuja henkilöitä. Tutut henkilöt olivat kokeessa esillä valokuvien muodossa, joita koehenkilö siis sai katseltavakseen. Kuvat esittivät koehenkilöä itseään, sekä muita hänen tuntemiaan henkilöitä. Toinen suggestio antoi näkökulmaa siihen, miten suggestio, joka aiemmin oli koskenut vain omakuvaa, vaikutti peilin hahmottamiseen, kun tunnistamattomuus laajeni käsittämään myös toisten henkilöiden kuvat. Käsittääkseni kokeessa tutkittiin erityisesti sitä, miten peili ymmärretään välineenä, kun ihmiskuvan hahmottaminen muuttuu suggestion myötä. Toisin sanoen, miten tietty maailmankuvan muutos vaikuttaa siihen johdonmukaisuuteen jolla peiliä käytetään. (Connors ym. 2014.)

Aiemmin puheenaiheena ollut jako varsinaisen sairauden aiheuttavaan kahteen aivojen vastuualueeseen oli kokeen asetelmassa mukana. Otettiin siis huomioon yhtäältä harhan sisältö sekä toisaalta itsepintaisuus poikkeavan uskomuksen suhteen. Suggestioiden sisällön katsottiin tuottavan kasvojen tunnistamista vastaavat oireet ja itse hypnoottisen tilan vastaavan uskomusjärjestelmää simuloitun sairauden osatekijänä (Barnier ym. 2008, Connors ym. mukaan). Kyseisen hypnoosikokeen tulokset on esitetty tilastoina, eikä niistä ole vedetty kattavia päätelmiä.

Hypnoosia käytettäessä on mukana muuttuva tekijä joka vaikuttaa tuloksiin: koehenkilön hypnoosiherkkyys. Varmaankin on tästä syystä vaikeaa tehdä vakuuttavia johtopäätöksiä koehenkilöiden käyttäytymisen perusteella, eihän pystytä varmasti sanomaan kuinka syvästi tai millä tavoin suggestio on sisäistetty.

Oletan, että kokeessa suhtauduttiin hypnoosiherkyyteen näin:

Kun koehenkilön kertomat havainnot vaikuttivat epäjohdonmukaisilta suhteessa annettuun suggestioon, kun uskomusjärjestelmän huomattiin toimivan muilla kuin annetuilla ehdoilla, oletettiin hypnoosin otteen heikentyneen ja koehenkilön omaksuneen kasvojen tunnistamisesta sellaisia näkemyksiä jotka eivät olleet hypnoottisen suggestion mukaisia. Kun suggestio ei ollut enää ainoa vaikutus joka liittyi kasvojen tunnistamiseen, ei uskomusjärjestelmän enää katsottu toimivan täysin hypnoosin ehdoilla.

Esitän kuitenkin omat arvioni tuloksista joihin kokeen asettelu olisi otaksukseni johtanut, mikäli koehenkilöt olisivat kyenneet kokoamaan johdonmukaisia maailmakuvia suggestion mukaan annetuilla ehdoilla. Otaksumaani kuuluu sellainen oletus, että koehenkilö ei ota suggestion ohella muita ulkopuolisia vaikutteita vastaan, eli ei olla osittaisessa hypnoosin tilassa, vaan toimitaan johdonmukaisesti suggestion ehdoilla. Siihen asti, kun kohtaa koetilanteen ulkopuolisia henkilöitä, koehenkilö saa vaikutteita elävistä henkilöistä ainoastaan oman peilikuvansa kautta. Tällainen tilanne olisi nähdäkseni vastannut uskomusjärjestelmän ja kasvojen tunnistamisen alueiden johdonmukaista suhdetta peilikuvan harhaluuloja tutkittaessa.

Kun olen esittänyt sellaisia havaintoja, joita koetilanteessa oltaisiin uskoakseni saatu harhaluulon mallia johdonmukaisesti seuraamalla, lisään mukaan sen tekijän, jonka oletan vaikuttaneen hypnoosiherkkyyteen alkuperäisessä kokeessa: ulkopuolisen henkilön läsnäolon. Kokeilen siis otaksuttua tilannetta suoraan sellaista tekijää vastaan, joka voisi saattaa koehenkilön maailmankuvan epäjohdonmukaisuuden tilaan.

Oletettuja havaintoja otaksutusta hypnoosikokeesta:

Ensimmäisen suggestion myötä

Peilin olemus ulottuvuutena muuttuu tavanomaisesta asemastaan: ympäristö jossa on tunnistettavia henkilöitä ei voi olla sama ympäristö kuin peilin esittämä, koska itseä ei tunnisteta. Siksi peilin on oltava oma ulottuvuutensa, kuin ikkuna toiseen maisemaan. Peili ei voi välittää suoraa tietoa heijastamastaan maailmasta: vastaavuudet jotka peilin maisemassa ilmenevät eivät kuitenkaan samankaltaisuudestaan huolimatta ole samoja asioita kuin maisemassa jota se heijastaa. Asiat joihin on ainoastaan peilin kautta näköyhteys, kuuluvat yksin peiliulottuvuuteen. Mielen maisemana peilin näkymä on yksityinen, toisten henkilöiden ulottumattomissa. Peilin hahmoa ei nähdä toisten henkilöiden ehdoilla.

Henkilönä peilin hahmo on epäsosiaalinen, yksinäinen, mutta ei toisaalta piiloudu, vaan kohtaa katsojansa omilla ehdoillaan. Peilin hahmoa voidaan katsoa kuin muistoa omakuvasta. Tällöin peiliin katsoja ikään kuin vaihtaa paikkaa peilikuvansa kanssa kuten sadussa: peilikuvan hahmosta tulee tärkeämpi kuin katselijansa. Katselijasta tulee vieras, kuin oman elämänsä sivuhenkilö.

Peilin hahmo ei voi paljastua toisille, vieraille, koska häntä ei voida tunnistaa. Koska omaa kuvaa ei tunnisteta myöskään toisissa henkilöissä, ovat kaikki henkilöllisyyteen liittyvät ominaisuudet lähtöisin vain heistä. Toiset henkilöt nähdään samoin kuin katsottaessa ulos pimeään huoneen ikkunasta. Tämä maailmankuva säilyy eheänä vain, jos toisia henkilöitä ei välittömästi kohdata.

Toisen suggestion myötä

peilistä tulee jälleen (maiseman sijaan) peili siinä mielessä, että välineenä sen kautta toiset henkilöt, niin kuin itse katsojakin kuvastuvat yhtä tunnistamattomina. Koska omakuva ei poikkea tunnistettavuudessaan muista ihmisistä, on peilin ulottuvuus yhdenvertainen välittömän ympäristön kanssa. Toisen suggestion myötä peili antaa ihmisestä samanarvoisen kuvan kuin ympäristöstään. Ihmisen kuva ei lataudu sellaisella merkityksellä, että se edustaisi mitään henkilöitynyttä kuvaa ihmisestä, vaan on eräällä tavalla vain keho (ja siis osa maisemaa, yhtenä sen elementeistä).

Koska maailma on täynnä tunnistamattomia henkilöitä, peilin hyödyllisyys välineenä ymmärretään esimerkiksi sitä kautta, että sen avulla on mahdollista esimerkiksi katsoa nurkan taakse, tai veden ylle, kun nostetaan periskooppi pintaan. Ihmisen kuva ei peilissä ole tärkeä. Omakuvana peilin hahmo edustaa paremminkin ihmistä lajina kuin henkilöä. Peilin hahmoa

ei nähdä oman kokemuksen ilmentäjänä siinä mielessä, että kokemusten voisi uskoa olevan hahmosta itsestään lähtöisin. Silti, vaikka oman henkilökohtaisen kokemuksen ei voida uskoa sijoittuvan toiseen henkilöön, voidaan oman kokemuksen ilmentymiä etsiä. Oma kokemusta, itseä, voidaan varmaankin etsiä toisesta, vaikka sitä ei voida löytää.

Koska kaikki ihmishahmot ovat ikään kuin tasa-arvoisia tunnistamattomuudessaan, omien kokemusten ulkoisia ilmentymiä voidaan etsiä niistä ihmishahmoista, joita on tarjolla. Tässä mielessä peilissä näkyvästä henkilöstä voi tulla katselijan tunteiden ilmaisija: tunnistamaton ihmishahmo vääntää kasvonsa ilmeisiin jotka muistuttavat katselijan kokemia tunnetiloja. Omia tunteita ei kuitenkaan voida tulkita peilikuvan esittämän hahmon käyttäytymisestä, kokemukset vain sattuvat esiintymään vieraassa hahmossa, kuin luonnonilmiöt. Vierasta henkilöä katsellaan kuin sadetta, tai kuin perhosen lentoa.

Jos itseä ei yritetä tunnistaa maisemassa, omat kokemukset voidaan tulkita ympäristössä vallitseviksi tunnelmiksi. Kokeminen saattaa tuntua yhteiseltä, omasta sijainnista riippumattomalta, eräänlaiselta joukkotunteelta. Jos sellaista samaistumisen kohdetta etsitään jossa itsensä voisi tunnistaa, toiset henkilöt tuntuvat ilmaisevan yhteisiä kokemuksia väärällä tavalla.

Koska koehenkilön oma kokemus ei sijoitu erityisesti keneenkään, on se ikään kuin yhteistä tunnelmaa, tunteita joiden pitäisi kuulua kaikille. Vaikka toisista on tullut eräänlaisia yleisen ihmisyyden edustajia, saattaa heidän käytöksensä olla ristiriidassa koehenkilön kokemukseen nähden. Toiset eivät toimi niin kuin heidän pitäisi, kukaan ei toimi niin kuin heidän kuuluisi koska vain katsojan oma kokemus on tunnistettavissa. Kaikenlainen poikkeaminen tämän tunteen ilmentämisestä tulkitaan erehdykseksi.

Toiselta henkilöltä saatuja viestejä ei voida sijoittaa sellaiseen viitekehykseen jonka avulla viestiin voitaisiin liittää toisesta lähtöisin olevia aikomuksia. Toiselta henkilöltä saapuva viestintä ovat kuin ulkoavaruuden kohinaa: Vieraasta todellisuudesta saapuvat viestit jäävät tunnistamattomiksi koska niiden lähteen, pyyteitä, vaatimuksia, tai muutakaan henkilökohtaista asennetta ei voida tunnistaa. Viestintää voi tapahtua vain sellaisella tasolla johon ei liity henkilökohtaisten asenteiden tulkintaa. Jos omalle viestille etsitään ilmaisutapaa, olisi toisen henkilön ilmennettävä koehenkilön aikomuksia välittömästi, telepaattisesti: Kun omaa viestiä yritetään tuoda julki, sen pitäisi tulla ilmaistuksi toisen henkilön kautta.

Koska henkilöiden välistä viestintää ei voida käsittää, eivät viestitkään voi sisältää käsitteitä. Toiselle henkilölle ei siis voida käsitteiden avulla välittää viestiä, vaan sen pitäisi tulla ilmaistuksi kuin itsestään. Viestin pitäisi tulla esiin kenen tahansa ja kaikkien kautta koska ketään ei nähdä itsestä erilliseksi. Viestien pitäisi tulla ilmi ikään kuin samassa kehossa josta käsin ne välittyvät, kuin yhteisessä sijainnissa. Ilmaisun täytyisi tapahtua jonkinlaisen yhteisen kehon kautta.

Koska toisessa henkilössä ei tunnisteta itseä eikä toista, tapahtuu kohtaaminen samoilla ehdoilla kuin peilin suhteen: Oma itseä ei nähdä toisessa, eikä toista voida tunnistaa itsestä erilaiseksi. Tämä maailmakuva säilyy eheänä, vaikka tapahtuisi välitön kohtaaminen toisen henkilön kanssa.

On kuvaavaa, että kokeeseen ei tuotu ulkopuolisia henkilöitä vaan toimittiin ainoastaan

kuvien kanssa: Sairauden oireita tutkittiin laboratorio-oloissa, aivan kuin ne eivät liittyisikään sosiaaliseen ympäristöön. Kohtaamisen myötä hypnoottinen tila olisi epäilemättä joutunut koetteille, mutta väitän, että ulkopuolisen henkilön tuoma vaikutus olisi täydentänyt kokeen asetelmia ja laajentanut ymmärrystä peilikuvan harhaluuloista. Uskon toisten ihmisten vaikutuksen olennaiseksi tekijäksi peilikuvan muodostumisessa: haluaisin oikeastaan väittää, että omakuva joka peilistä tunnistetaan, ei olekaan muuta kuin yhdessä kohtaamisen kautta löydetty mielikuva ihmisestä.

Jatkan hypoteesia kokeesta lisäämällä uuden tekijän asetelmaan

Ulkopuolisen henkilön, joka omaa tavanomaisen käsityksen peilikuvan luonteesta. Tämä ulkopuolinen henkilö on varustettu aiemmin kuvailemallani kyvyllä heijastella, eli kyvyllä etsiä yhteistä ihmiskuvaa kohtaamisessa.

Mitä tapahtuu, kun ulkopuolinen henkilö kohtaa koehenkilön, joka on saanut ensimmäisen suggestion?

Kohtaamisen tapahtuessa voi ulkopuolinen henkilö nähdä koehenkilössä itsensä, koska koehenkilö kykenee tunnistamaan hänet toiseksi henkilöksi.

Koehenkilön löytäessä yhteisen ihmiskuvan ulkopuolisen henkilön kautta, vastavuoroinen heijastelu pääsee tapahtumaan. Aiempaan heijasteluun liittyvään väitteeseeni viitaten, juuri tuollainen yhteisen heijastelun kautta löydettävä ihmiskuva on se omakuva, joka peilistä löydetään. Tästä syystä, ensimmäisen suggestion saanut koehenkilö palautuu kohtaamisessa hypnoosistaan, tai ainakin käsitys peilikuvan luonteesta muuttuu tavanomaiseksi.

Ensimmäisen suggestion kohdalla peilikuva päivittyy kohtaamisessa ajanmukaiseksi, koska ulkopuolisessa henkilössä nähdään heijastus, joka voidaan hyväksyä omakuvaksi. Peilikuva siis päivittyy kohtaamisessa normaaliksi. Tämänlainen kasvojen tunnistaminen välittynee, aiempaan esiteltynä harhaluulon mallia seuraten, suoraan kasvojen tunnistamisen alueelle ja siis ohittaa hypnoottisen suggestion (Barnier ym. 2008, Connors ym. mukaan). Uskomukset mukautuvat epäjohdonmukaiseen maailmankuvaan, jossa peilikuva on yhdistelmä useamman kuin yhden henkilön tulkintaa.

Mitä tapahtuu, kun ulkopuolinen henkilö kohtaa koehenkilön, joka on saanut toisen suggestion?

Jos kohtaaminen todella tapahtuisi, siitä huolimatta, että koehenkilö on kyvytön sellaiseen havainnointiin jonka myötä toinen henkilö voisi tulla tutuksi, uskon, että tilanne aiheuttaisi vastaavan ilmiön kuin minkä naamiomenetelmäni aiheuttaa esiintyjän ja katsojan välille.

Kohtaamisen tapahtuessa toisen suggestion ehdoilla, olisi koehenkilö kyvytön heijastelemaan, koska hän ei voisi löytää mielikuvaa itsensä eikä toisen kasvoista. Ulkopuolinen henkilö ei myöskään löytäisi heijastusta, koska koehenkilö ei heijastelisi

kumpaakaan osapuolta kohtaamisen tapahtuessa. Uskomusjärjestelmä toimisi edelleen annetun suggestion ehdoilla, koska kasvojen tunnistamisen alue ei vastaanottaisi uusia, vaihtoehtoisia tulkintoja omakuvasta.

Uskallan olettaa, että hypnoosi ei purkautuisi vaan olisi eräällä tavalla tarttuvaa: Ulkopuolisen henkilön jatkaessa yhteisen ihmiskuvan tavoittelua, siinä onnistumatta, joutuisi hän muuttamaan omia tunnistamisen ehtojaan. Koska yhteistä ihmiskuvaa ei löytyisi, joutuisi ulkopuolisen henkilön omakuva muutoksen, etsimisen tilaan. Ulkopuolinen henkilö joutuisi siis, heidän kohdatessaan toisensa, samankaltaiseen tunnistamattomuuden tilaan koehenkilön kanssa.

Tutuksi tullut hypnoosikoe vertautuu opintojeni aiheeseen eli esittävään taiteeseen siten, että ulkopuolinen henkilö vastaa esityksen katsojaa ja koehenkilö esiintyjää. Ensimmäisen suggestion tapauksen katson vastaavan tavanomaista asetelmaa, joka esiintyjän ja yleisön välillä vallitsee: asetelma säilyy vain, ellei kohtaamista tapahdu. Vain säilyttämällä tietty kohtaamattomuus, vältetään asetelman purkautuminen.

Vertaan toisen suggestion ehdoilla tapahtuvaa kohtaamista naamiomenetelmäni

Tavanomaisessa esitystilanteessa yleisö ja näyttelijä suhtautuvat toisiinsa yhteisen kohtaamattomuuden ehdoilla, ikään kuin jonkinlaisen hämärän tai varjon suojasta (joka voidaan myös keinoitekoisesti luoda katsomoon). Ensimmäisen suggestion saanut koehenkilö on verrattavissa esiintyjään, joka suojelee itsensä paljastumista roolinsa alta: säilyttääkseen uskomuksensa hän ei voi tunnistaa itseään katsojassa. Hänen on välttyttävä sellaiselta kohtaamiselta jonka myötä hän näkisi asioiden todellisen laidan. Yleisö ja näyttelijä eivät voi kohdata koska he saattaisivat tulla nähneeksi sen mikä on ilmiselvää: Ajanmukaisen, tavanomaisen ihmisen.

Naamiomenetelmää käyttävä esiintyjä puolestaan kykenee kohtaamaan yleisönsä, tosin vain omilla ehdoillaan. Oikeastaan menetelmä on niin riippuvainen kohtaamisesta, että ilman sitä ei mitään mielekästä voi tapahtua. Menetelmän myötä saavutettu tila on riippuvainen kohtaamisesta ja tukee itseään kohtaamisten myötä. Vaikka tilanteessa ei tapahdu tavanomaista, heijastelun kautta saavutettavaa yhteisymmärrystä, täytyvät kohtaamisen ehdot tässä tapauksessa sen myötä, että näyttelijä yrittää viestiä asiaansa suoraan yleisölle, edeten heidän ymmärryksensä ehdoilla. Näyttelijä viestii yleisölleen aiemmin kuvailulla tavalla: välittömästi, kuin yhteisen kehon kautta. Yleisön ymmärtämättömyyden näyttelijä tulkitsee siten, ettei täysin hallitse yhteiseksi mieltämäänsä kehoa. Tämä saa hänet yrittämään edelleen, siinä toivossa, että keho oppisi tottelemaan.

Toinen suggestio, niin kuin myös naamiotekniikka, tekee mahdolliseksi ihmiskuvan heijastelun, tai toisen henkilön tutuksi tulemisen. Yleisö kohdataan ohitse yhteisen ihmiskuvan. Menetelmällä näyttelijä ohittaa kohtaamisessa tavallisesti tapahtuvan, yhteisen ihmiskuvan muodostamisen. Yleisö on valmis kohtaamaan esiintyjänsä koska tämä ei piilotele itseään, hän on esillä ja läsnä kuin yhteisessä todellisuudessa. Esiintyjä antaa läsnäolollaan ymmärtää, että kohtaaminen voisi olla mahdollista. Mutta yleisö jää etsimään omin avuin yhteisiä kohtaamisen keinoja koska esiintyjä ei tarjoakaan heijastuspintaa yhteiselle

tulkinnalle.

Kohtaamisessa yleisö joutuu sopeutumaan esiintyjän ehdoille: he yrittävät löytää esiintyjän kanssa kohdatessaan yhteisen ihmiskuvan, mutta yrittäessään joutuvat eräänlaiseen tunnistamattomuuden kierteeseen. Yleisö jää tavoittelemaan uusia ehtoja yhteisen ihmiskuvan heijastelemiseksi, koska esiintyjä ei anna heidän tunnistaa sitä. Katsojat eivät saa vihjeitä esiintyjältä omasta heijastuksestaan.

Näyttelijä ei voi paljastua roolinsa alta koska hän ei hahmota omaa kuvaansa toisessa, hän ei tulkitse itseään toisen kautta, hän näkee yleisössä vain peilikuvan jota ei tunnista itsekseen. Koska yleisö ei voi paljastaa näyttelijää roolinsa takaa, on heidän muutettava ihmiskuvaansa ja siis myös käsitystä omasta luonteestaan.

7. PUOLUSTELU

Uskon, että kuvailemani naamiotekniikan avulla voisi olla mahdollista temmata teatteriesityksen katsoja sellaiselle kokemisen tasolle, jolla kriittiset ajatukset ohitetaan, tai niitä ei ilmene. Toisin sanoen tahtoisin innokkaasti riistää katsojalta hänen kriittisen mielensä ja arvostelukykynsä; nuo asiat joita kuka tahansa kansalainen pitää viisautensa takeina. Puolustan tällaista röyhkeyttä, koska uskon jokaisen taideteoksen tekijän oikeastaan toivovan samaa; että olisi mahdollista johdattaa katsoja mystisen kokemuksen äärelle, paljastaa jotakin ehdotonta. Osatapa tuoda toinen ihminen uudelleen näkemykseen ja ehkä saada hänet oivaltamaan johdonmukaisuus, jota teoksen tai teon luoja itsekin voi vain aavistella!

LÄHTEET

Asendorpf, Jens B. 1996. Self-Awareness and Other-Awareness II: Mirror Self-Recognition, Social Contingency Awareness, and Synchronic Imitation. *Developmental Psychology*. Viitattu 3.5.2017

<http://www.psy.cmu.edu/~rakison/Asendorpf1996.pdf>

Bahrack, L. E. 2009. Perceptual development: Amodal perception. Teoksessa Goldstein, B. (toim.) 2009. *Encyclopedia of Perception*. Newbury Park, CA: Sage Publishers.

Barnier A. J., Cox R. E., O'Connor A., Coltheart M., Langdon R., Breen N. 2008. Developing hypnotic analogues of clinical delusions: mirrored-self misidentification. Teoksessa Braisby, Nick & Gellatly, Angus (toim.) 2012. *Cognitive Psychology*. Oxford: Oxford University Press.

Connors, Michael H. , Barnier, Amanda J. , Coltheart, Max , Langdon, Robyn , Cox, Rochelle E. , Rivolta, Davide, Halligan, Peter W. 2014. Using hypnosis to disrupt face processing: mirrored-self misidentification delusion and different visual media. Viitattu 3.5.2017 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4061730/#B62>

Dvorsky, George. 2016. We're Totally Wrong About Why Babies Make Funny Faces. Gizmodo. Viitattu 3.5.2017 <http://www.gizmodo.com/were-totally-wrong-about-why-babies-make-funny-1775115782>.

Galton, Sir Francis. 1907. Vox Populi. *Nature* 7.3.1907.

Giovanni B. Caputo. 2012. Strange-face illusions during inter-subjective gazing. *Science Direct*. Viitattu 3.5.2017 <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1053810012001924>

Oostenbroek, Janine, Suddendorf, Thomas, Nielsen, Mark, Redshaw, Jonathan, Kennedy-Costantini, Siobhan, Davis, Jacqueline, Clark, Sally, Slaughter, Virginia. 2016. Comprehensive Longitudinal Study Challenges the Existence of Neonatal Imitation in Humans. *Current Biology*. Viitattu 3.5.2017 <http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2016.03.047>

Science Daily 2016. That new baby isn't imitating you. Viitattu 3.5.2017 <http://www.sciencedaily.com/releases/2016/05/160505133848.htm>

Surowiecki, James. 2005. *The Wisdom of Crowds*. New York: Anchor Books.

Tähtinen, Leena. 2005. Taikapeilistä se alkoi. *Tiede*. Viitattu 3.5.2017 www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/taikapeilista_se_alkoi

Vuorinen, Risto. 1997/2004. *Minän synty ja kehitys*. Helsinki: WSOY.

Wikipedia. 2017. Mirror test. Viitattu 3.5.2017 https://www.wikipedia.org/wiki/Mirror_test